

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему

«ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ»

Студента 2 курсу магістратури заочної форми навчання спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Парламентаризм та парламентська діяльність»

Лиско Ярослав Юрійович

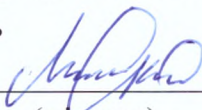
Науковий керівник

Кандидат політичних наук

Рейтерович Ігор Вячеславович

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає запозичень із праць інших авторів без відповідних посилань

Студент

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри парламентаризму від «07» 12 2023р., протокол № 14

Завідувач кафедри парламентаризму
доктор політичних наук, професор
Гошовська Валентина Андріївна

(підпис)

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Лиско Я.Ю. Запобігання та протидія політичній корупції в Україні. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

У дипломній роботі визначено поняття та зміст політичної корупції і державної антикорупційної політики; вивчено правові та організаційні засади запобігання корупції в органах публічної влади; проаналізовано досвід державної антикорупційної політики в найменш корумпованих країнах-членах Європейського Союзу; оцінено механізм протидії політичній корупції на рівні міжнародного законодавства Європейського Союзу; визначено сучасний стан і проблеми запобігання та протидії політичній корупції в органах публічної влади України; розроблено пропозиції щодо удосконалення антикорупційної політики та адаптації норм європейського антикорупційного законодавства в Україні.

У кваліфікаційній роботі розроблено комплекс напрямів та заходів щодо запобігання та протидії політичній корупції в Україні на основі вивчення практики держав-членів Європейського Союзу, які входять до числа країн світу з найнижчим рівнем корупції.

Кваліфікаційна робота носить характер закінченого самостійного дослідження та викладена на 55 сторінках основного тексту.

Ключові слова: корупція, політична корупція, хабарництво, антикорупційна політика, запобігання та протидія політичній корупції, органи публічної влади, громадянське суспільство, євроінтеграційні процеси, Європейський Союз.

ANNOTATION

Y. Lysko Prevention and counteraction of political corruption in Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 “Public Management and Administration”, specialty: 281 “Public Management and Administration”. – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

The thesis defines the concept and content of political corruption and state anti-corruption policy; studied the legal and organizational principles of corruption prevention in public authorities; the experience of state anti-corruption policy in the least corrupt member states of the European Union is analyzed; the mechanism of combating political corruption at the level of international legislation of the European Union was evaluated; the current state and problems of preventing and countering political corruption in public authorities of Ukraine are defined; proposals for improving the anti-corruption policy and adapting the norms of the European anti-corruption legislation in Ukraine were developed.

In the qualification work, a complex of directions and measures for the prevention and counteraction of political corruption in Ukraine was developed based on the study of the practice of the member states of the European Union, which are among the countries of the world with the lowest level of corruption.

The qualification work has the character of completed independent research and is presented on 55 pages of the main text.

Key words: corruption, political corruption, bribery, anti-corruption policy, prevention and counteraction of political corruption, public authorities, civil society, European integration processes, European Union.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	9
1.1. Поняття та зміст політичної корупції і державної антикорупційної політики.....	9
1.2. Правові та організаційні засади запобігання корупції в органах публічної влади	15
Висновок до розділу 1	21
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ .	22
2.1. Аналіз досвіду державної антикорупційної політики в найменш корумпованих країнах-членах Європейського Союзу	22
2.2. Механізм протидії політичній корупції на рівні міжнародного законодавства Європейського Союзу	30
Висновок до розділу 2	39
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ	41
3.1. Сучасний стан і проблеми запобігання та протидії політичній корупції в органах публічної влади України	41
3.2. Розробка пропозицій щодо удосконалення антикорупційної політики та адаптації норм європейського антикорупційного законодавства в Україні.....	46
Висновок до розділу 3	53
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	60
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. Як сучасна проблема корупція перетинає будь-які міждержавні та міждисциплінарні кордони і водночас охоплює майже всі сфери життя держави та суспільства. Корупція підриває верховенство права, підриває державні інститути та демократію, а також негативно впливає на економічну та політичну ситуацію в країні. Згубні наслідки корупції в органах влади призводять до втрати авторитету в очах громадян, спотворення моральних засад суспільства, послаблення дії законів, втрати соціальної солідарності, поширення правового нігілізму та байдужості, поширення злочинів.

Основною метою протидії політичній корупції є виявлення та подолання її передумов і наслідків, викриття корупційних діячів та осіб, які вчинили корупційні дії. Запобігання політичній корупції в країні – це поступова демократизація всіх сфер життя суспільства та розвиток громадянської свідомості та активності в демократичній державі. Слід зазначити, що в Цілях сталого розвитку до 2030 року міжнародна спільнота визнала згубний вплив корупції на економіку і соціальний розвиток і взяла на себе зобов'язання значно зменшити корупцію і хабарництво в усіх його формах.

На сьогоднішній день в Україні політичною корупцією тією чи іншою мірою уражені усі гілки державної влади та управління, а найбільш корумпованими є структури, пов'язані з питаннями державного цільового фінансування, експорту та імпорту, приватизації, ліцензування, митного контролю та здійснення контрольно-ревізійної діяльності тощо.

Проблем боротьби з корупцією, зокрема політичною, присвячено чимало робіт, у яких детально досліджується сутність, поняття корупції, окремі склади злочинів та заходи протидії їм. Особливо слід відзначити таких вчених у даній галузі досліджень як: Г. С. Буряк, В. А. Гошовська, В. В. Дерєга, О. З. Жовнір, О. З. Захарчук, Л. І. Каленіченко, Д.Б. Клименко, І. Ф. Корж, Г. В. Кохан, І. В. Кушнар'єв, Д. М. Лук'янець, М. І. Мельник,

О. С. Мисишин, А.В. Мовчан, Є. В. Невмержицький, А. М. Новак, В. В. Сокурєнко, В. В. Циганов, І. І. Яцків та інші.

З моменту проголошення незалежності України питання про корупцію та корумпованість чиновників продовжує залишатися найбільш гострим і важливим, що потребує подальших досліджень та невідкладних рішень.

Мета дослідження – визначення напрямів та можливостей для запобігання і протидії політичній корупції в Україні за сучасних умов.

Відповідно до мети дослідження поставлені **такі завдання**:

- визначити поняття та зміст політичної корупції і державної антикорупційної політики;
- вивчити правові та організаційні засади запобігання корупції в органах публічної влади;
- проаналізувати досвід державної антикорупційної політики в найменш корумпованих країнах-членах Європейського Союзу;
- оцінити механізм протидії політичній корупції на рівні міжнародного законодавства Європейського Союзу;
- визначити сучасний стан і проблеми запобігання та протидії політичній корупції в органах публічної влади України.
- розробити пропозиції щодо удосконалення антикорупційної політики та адаптації норм європейського антикорупційного законодавства в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси, що спрямовані на запобігання та протидію політичній корупції в Україні та країнах Європейського союзу.

Предмет дослідження – політична корупція як вид корупції в органах публічної влади.

Методи дослідження. Матеріали та методи дослідження підбиралися з урахуванням поставленої мети і завдань. Зокрема, у дипломній роботі використовувалася низка загальнонаукових та спеціальних методів. Порівняльно-правовий метод широко використовувався при дослідженні особливостей антикорупційної діяльності вітчизняних та міжнародних

органів (у межах правового простору Європейського Союзу); діалектичний, структурно-функціональний методи та метод абстракції – при виявленні національної специфіки співробітництва у боротьбі і протидії корупції та визначенні основних напрямів антикорупційного співробітництва в органах Європейського Союзу; формально-логічний метод (аналіз і синтез) та індуктивний метод використовуються при вивченні існуючих теоретичних поглядів на суть і характеристики корупції як явища. Також застосований такий метод, як аналіз дискурсу для визначення основних законодавчих положень, що регулюють антикорупційну політику держави. Методологічне значення використання діалектичного методу у вивченні практики запобігання та протидії політичній корупції полягає в тому, що воно слугує як засіб пошуку нових результатів, дослідження і не тільки перетворює раніше створені теоретичні знання в галузі антикорупційного регулювання, а й формує їх нову модифікацію шляхом додавання нових теоретичних підходів. Комплексний підхід до аналізу питань дослідження дозволив всебічно розглянути сучасний стан України та країн Європейського Союзу у боротьбі з корупцією.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- розроблено комплекс напрямів та заходів щодо запобігання та протидії політичній корупції в Україні на основі вивчення практики держав-членів Європейського Союзу, які входять до числа країн світу з найнижчим рівнем корупції.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що теоретичні положення, викладені в роботі, доведені до рівня конкретних рекомендацій. Висновки і результати, одержані при вирішенні поставлених задач, можуть бути використані для удосконалення процесу запобігання та протидії політичній корупції в Україні. А також в освітньому процесі – у розробці та викладанні навчальних дисциплін у сфері «Публічна служба» та «Публічне адміністрування».

Інформаційно-аналітичною базою. Для всебічного вивчення проблеми використана нормативна база і законодавство України, Європейського Союзу, а також національне законодавство окремих держав-членів Європейського Союзу. У свою чергу, джерелами дослідження стали фундаментальні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів з питань боротьби з корупцією, матеріали міжнародних конференцій, інформація мережі Інтернет та результати власних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і рекомендації магістерської дипломної роботи доповідались і отримали схвалення на щорічному Всеукраїнському круглому столі до Дня гідності та свободи України у форматі телемосту «Наука – практика – освіта» на тему: «Вітчизняний парламентаризм: виклики в сучасному геополітичному вимірі», м. Київ - м. Канів, 21 листопада 2023 року. За результатами круглого столу опубліковані тези на тему: «Сучасний стан і проблеми запобігання та протидії політичній корупції в органах публічної влади України».

Структура і обсяг дипломної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних літературних джерел із 95 найменувань та 2 додатків. Основний зміст роботи викладено на 55 сторінках друкованого тексту, включаючи 14 рисунків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

1.1. Поняття та зміст політичної корупції і державної антикорупційної політики

Корупція є основною проблемою держави, яка може загрожувати стабільності та безпеці суспільства, підриваючи цінності демократії та моралі, що загрожуює соціальному, економічному та політичному розвитку в цілому. У наукових дослідженнях розгляду сутності даного явища приділяється значна увага (рис. 1.1).

Майже у всіх дослідженнях проблеми корупції «відзначається тісне поєднання політичної діяльності з корупцією насамперед у нематеріальних формах, заснованих на використанні ресурсів державної влади для досягнення особистих чи групових політичних цілей» [63, с.17].

Поширення корупції у системі державної влади та управління означає, що певні посадові особи, які мають державно-владні повноваження та права розпоряджатися владними ресурсами для особистого збагачення. Це дозволяє розглядати корупцію як політичне явище та проблему та виділяти такий її вид як політична корупція.

Коли політики використовують своє становище для незаконного отримання ресурсів для своїх переваг (або на користь інших), це вважається корупційною практикою, яка здійснюється на межі між державним і приватним сектором. Іншим важливим моментом є тісний зв'язок між політикою та організованою злочинністю. Крім того, існує навіть новий тип «бізнес-політиків» або «підприємців», які «поєднують посередництво в (законних або незаконних) бізнес-операціях, безпосередню участь в економічній діяльності і політичне посередництво в традиційному розумінні.

Корупція може відбуватися на двох рівнях – бюрократичному та політичному.

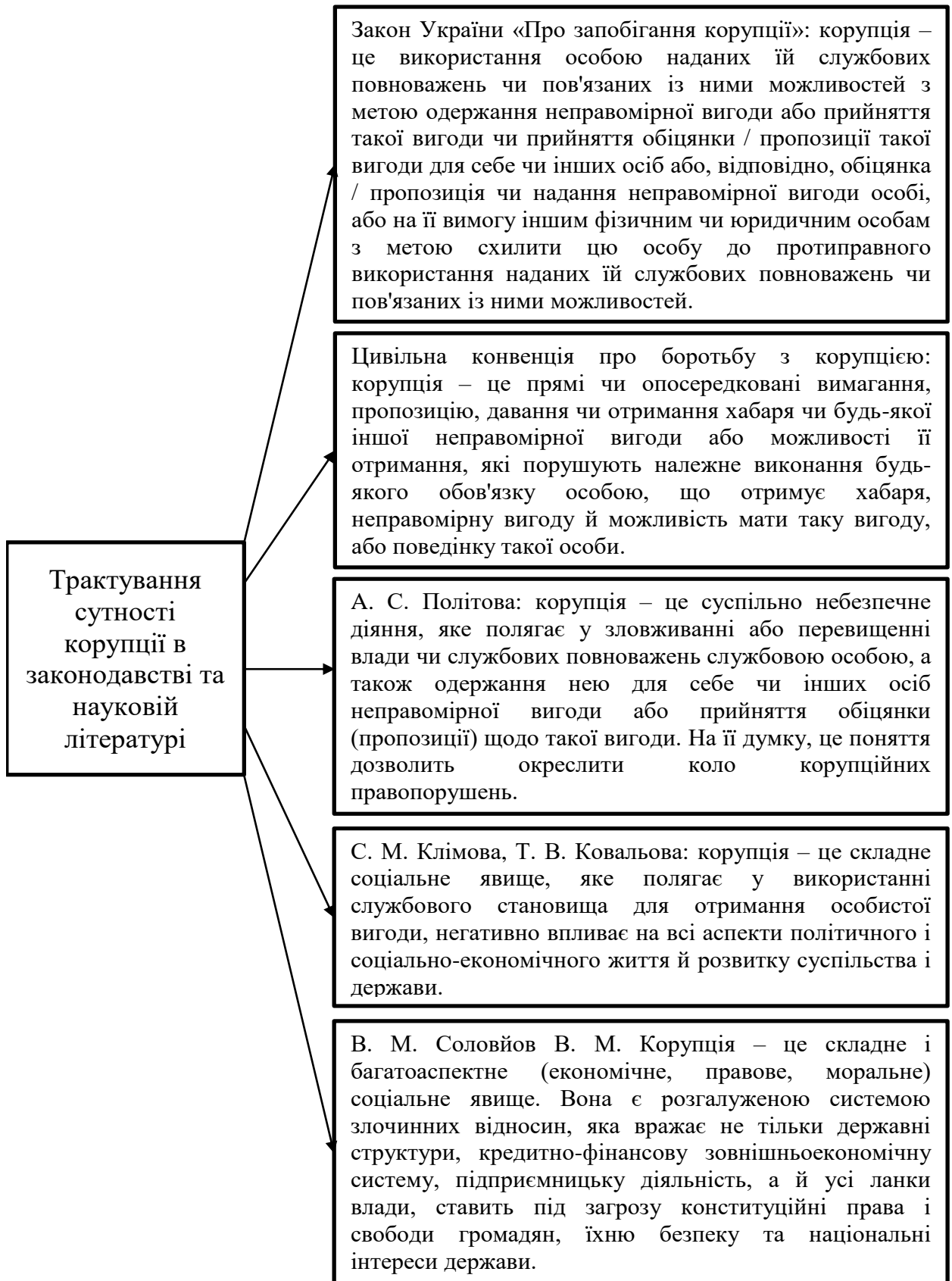

Рис. 1.1. Трактування сутності корупції в законодавстві та науковій літературі

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [63; 48].

Бюрократичний чи дрібна корупція – це корупція в державному управлінні, де бюрократи використовують своє державне становище для фінансових або нефінансових вигод. Політична корупція – це коли політики корумповані та використовують свою владу для незаконної фінансової вигоди та збереження своєї політичної позиції. Їм дається право приймати рішення і створювати закони, але вони зловживають цим правом, щоб задовольнити свої потреби.

Оскільки політична корупція має багато різних аспектів, однозначного розуміння сутності даного поняття у науковій літературі поки що немає, тому, на нашу думку, найбільш вдалі наукові підходи було зображено на рисунку 1.2.

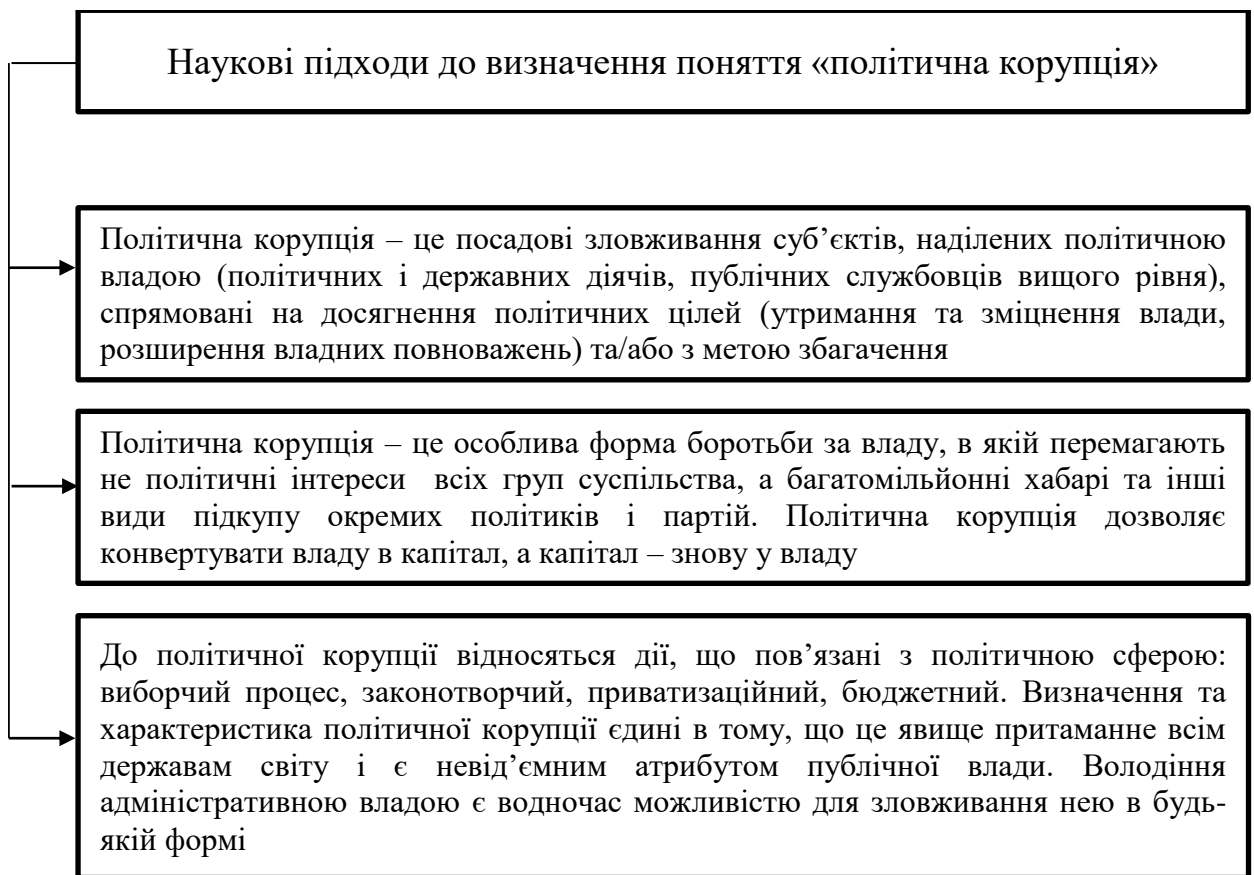

Рис. 1.2. Наукові підходи до визначення поняття «політична корупція»

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [7, с.73; 37, с. 67; 40]

Відповідно до цього, слід охарактеризувати основні групи суб'єктів політичної корупції (рис.1.3).

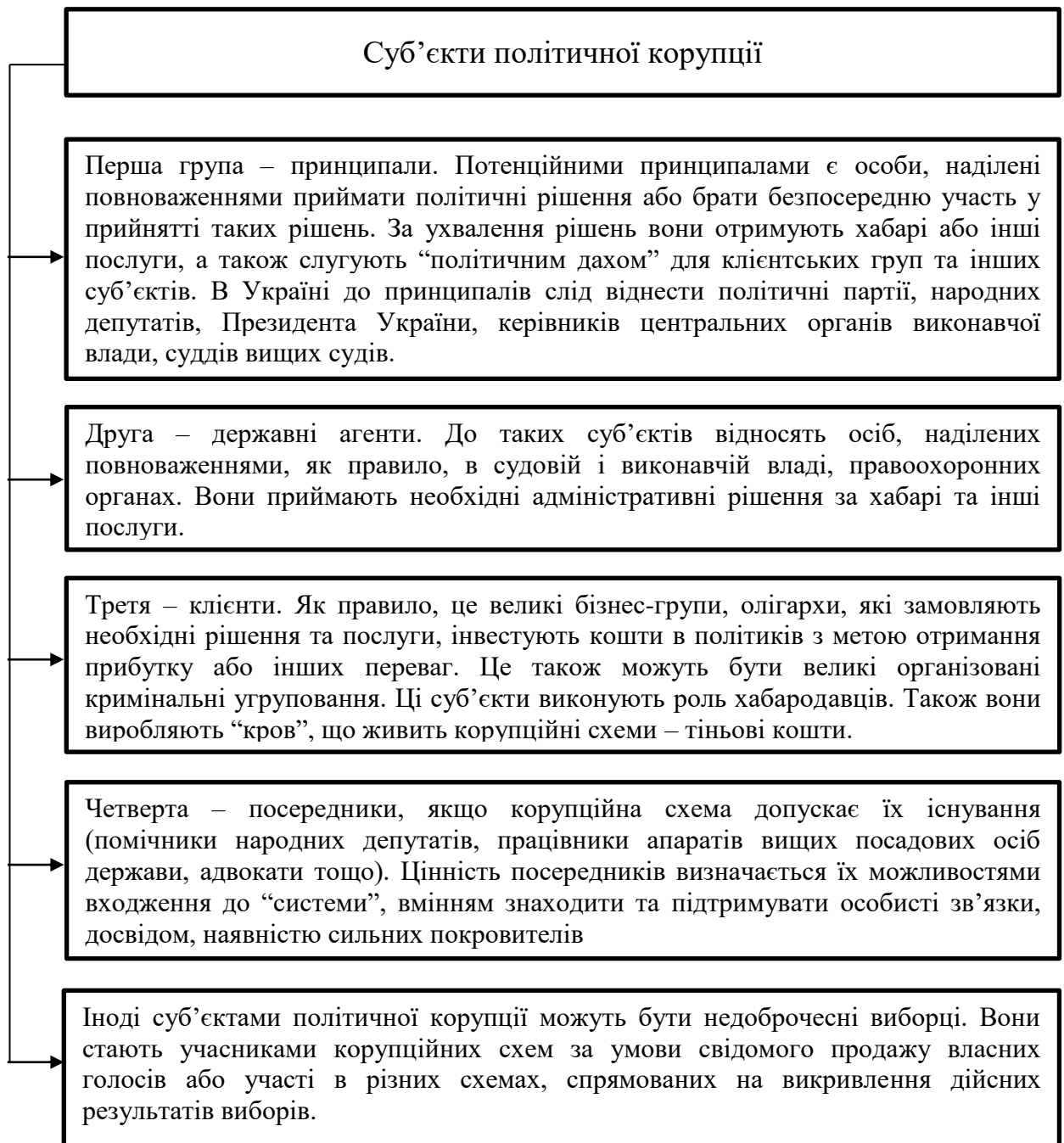

Рис. 1.3. Суб'єкти політичної корупції: функціональний підхід

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [48].

Характерними ознаками корупції є конфлікти між діями посадової особи та інтересами працівника, між діями виборної особи та інтересами суспільства, між чиновником та державою, між владою та народом. Загалом

же, основні ознаки політичної корупції, прояви яких досліджувалися у різних країнах світу, представлені на рисунку 1.4.

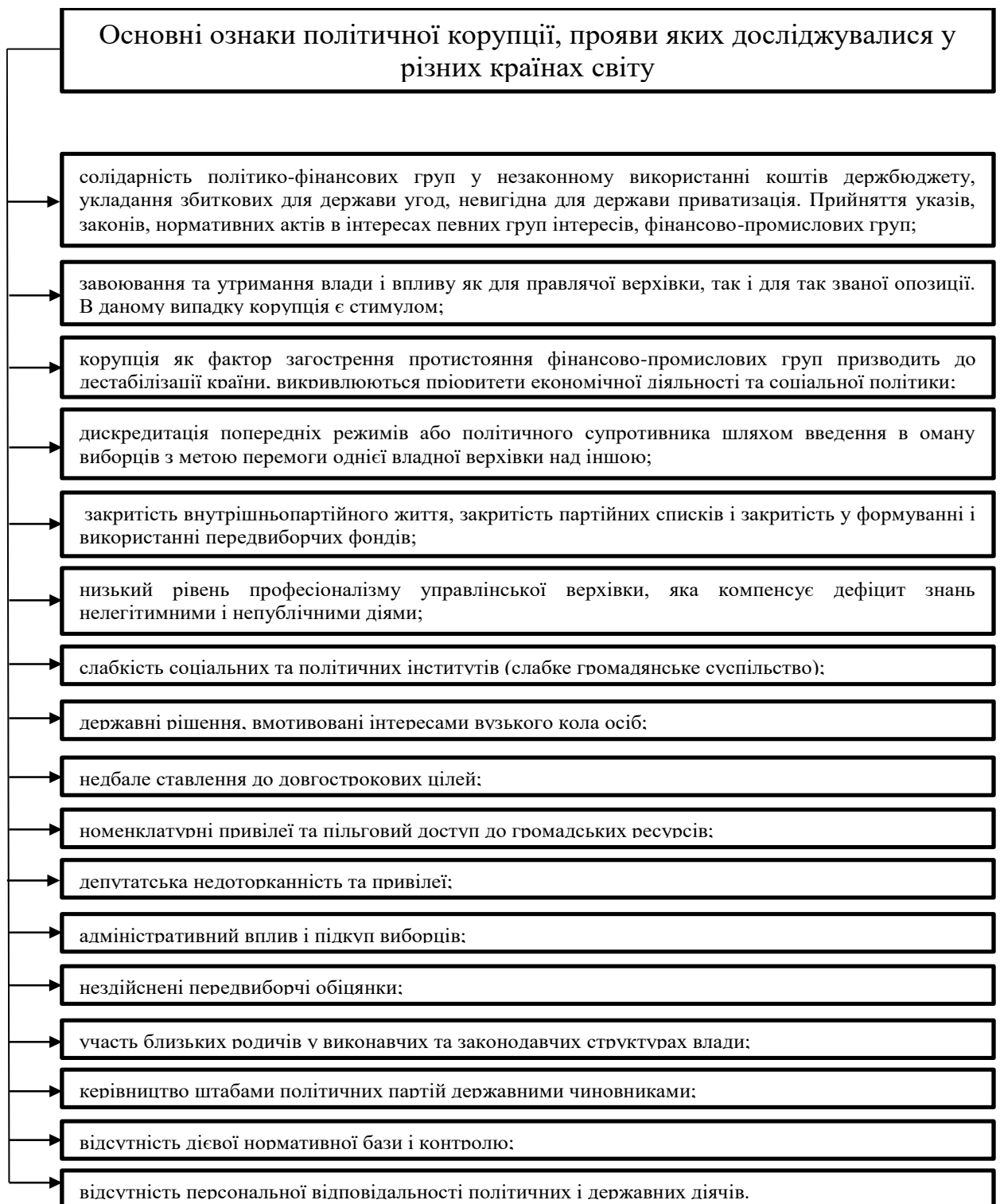

Рис. 1.4. Основні ознаки політичної корупції

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [67].

Зловживання ресурсом влади – це «неправомірне використання різних видів такого ресурсу не за його прямим призначенням для виконання

законодавчо регламентованих державно-владних повноважень та посадових обов'язків, необхідних для реалізації функцій держави та забезпечення цілей суспільного розвитку, а для отримання будь-якої неправомірної переваги, особистої чи групової як матеріальної, так і нематеріальної вигоди; в аспекті політичної корупції – для захоплення, утримання та приватизації державної влади одноосібно або групою осіб. У цьому полягає інституційний механізм корупції в публічній сфері» [31].

Відповідно до вищесказаного, політично-корупційна система, на нашу думку, охоплює такі прояви (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Класифікація проявів політичної корупції

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [31].

У контексті функціонування держави як найвищого політичного інституту можна виділити такі види політичної корупції: центрального, регіонального та місцевого рівня. Найефективніший шлях боротьби з корупцією, зокрема й у органах публічної влади, це вивчення та усунення причин та умов, що її спонукають та їй сприяють.

1.2. Правові та організаційні засади запобігання корупції в органах публічної влади

Першим кроком на шляху протидії корупції в Україні стало ухвалення Закону від 1 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією». 24 квітня 1998 р. видається Указ Президента України, яким було затверджено «Концепцію боротьби з корупцією на 1998 – 2005 роки». Надалі у розвиток цих положень приймаються ще більше 80 нормативних актів, однак суттєвих змін у боротьбі з корупцією не відбувається і належного ефекту поки що не досягнуто.

Разом з тим, на думку українських вчених, ні Закон України «Про боротьбу з корупцією», ні наступні нормативні документи, ні судова практика повною мірою не змогли дати чітке, конкретне визначення поняття корупції. 11 вересня 2006 р. було видано Указ Президента України, який затвердив Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». Як правова категорія, корупція – збірне правове поняття, що охоплює всю сукупність взаємозалежних правопорушень. Вперше було офіційно визнано, що на світовому рівні Україна має репутацію корумпованої держави.

Наразі основними нормативно-правовими актами антикорупційного законодавства є: «Конституція України від 28 червня 1996 року, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс законів про працю, а також низка міжнародних

актів, законів України, указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету міністрів України» [47] (рис. 1.6 - 1.10).

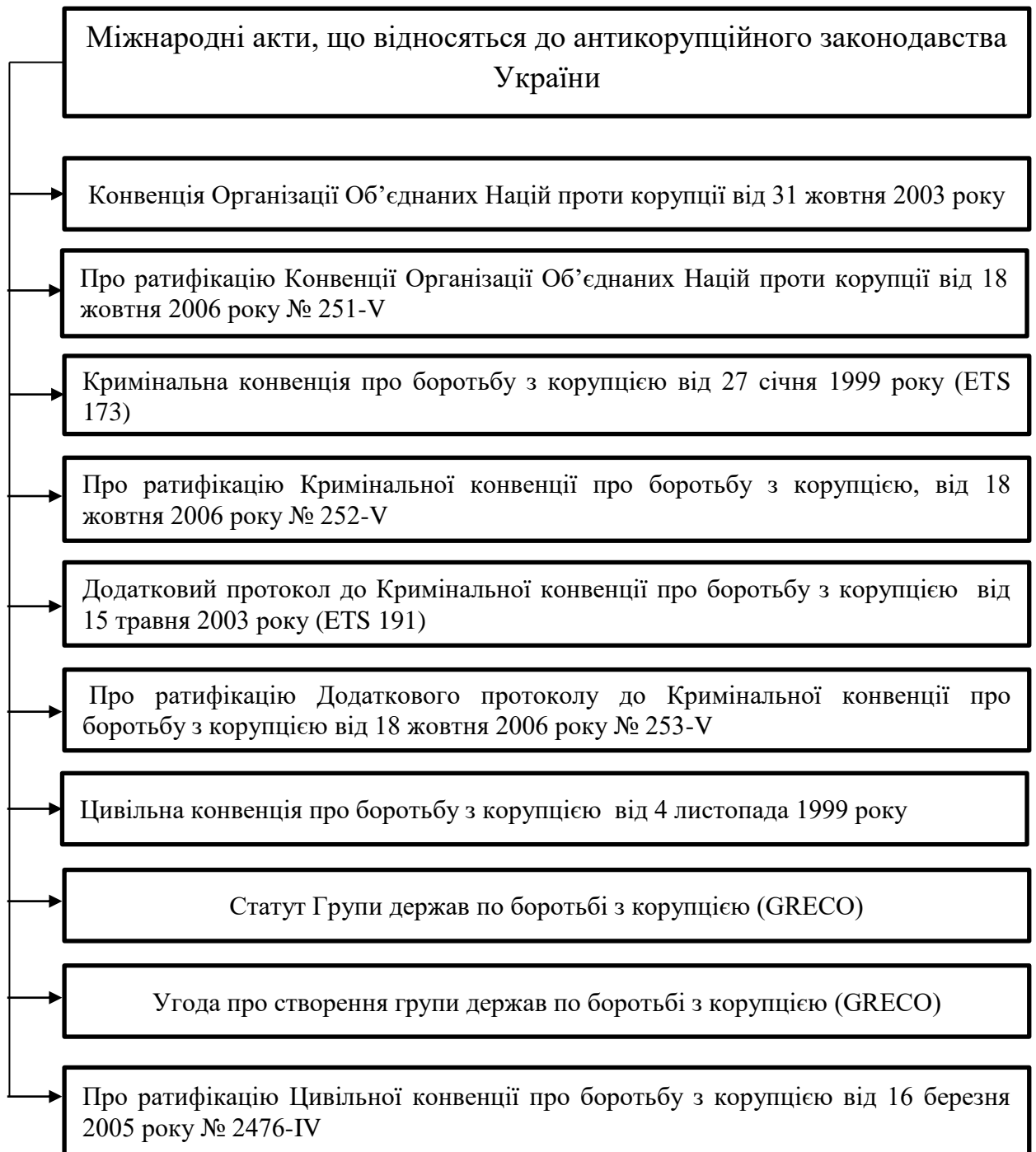

Рис. 1.6. Міжнародні акти, що відносяться до антикорупційного законодавства України

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [47]

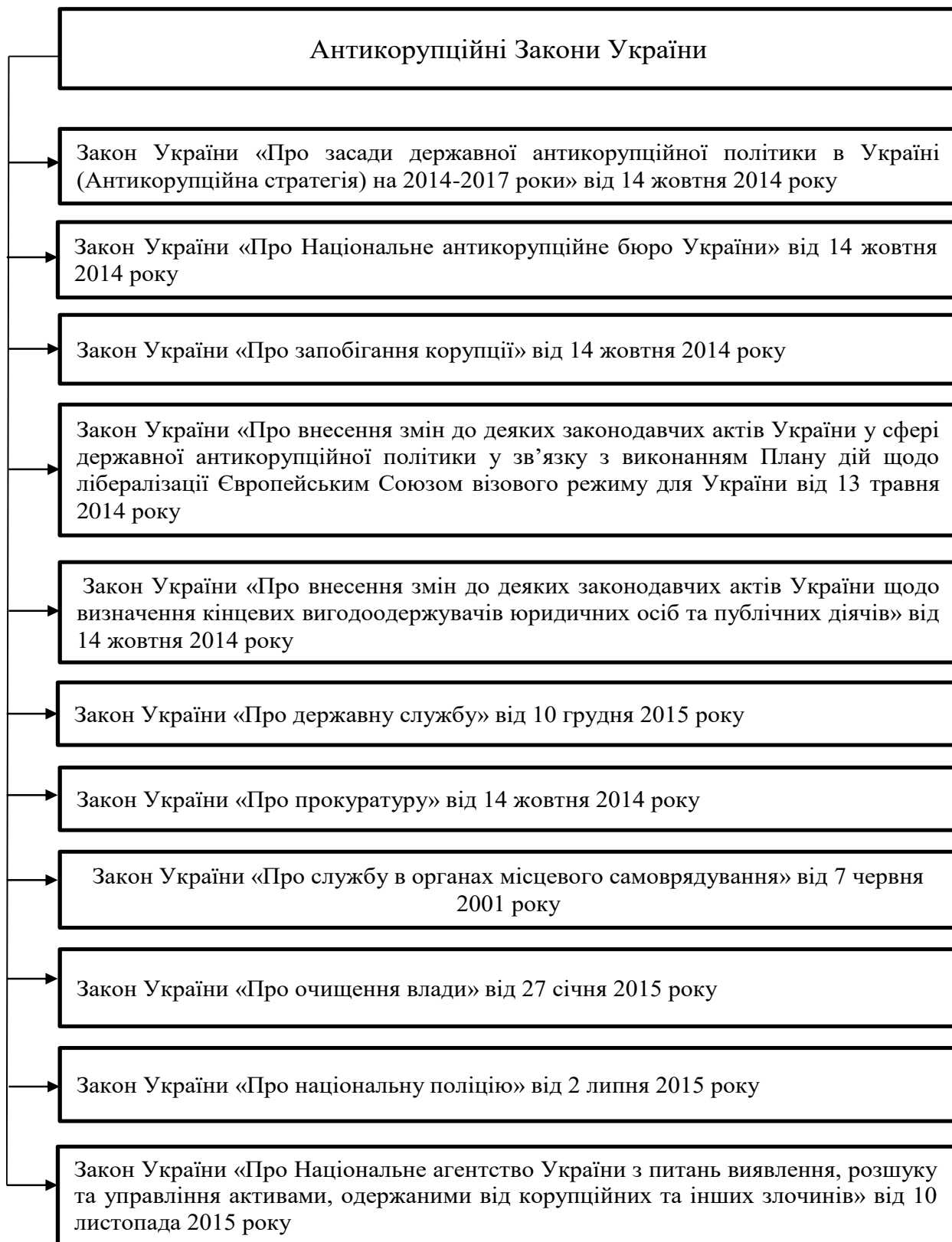

Рис. 1.7. Антикорупційні Закони України

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [47]

Слід зазначити, що сучасне українське законодавство не містить однозначного визначення поняття «антикорупційна політика». Однак, аналіз положень низки правових актів свідчить, що у них досить докладно розкрито її зміст шляхом перерахування цілей, завдань, основних напрямів та заходів антикорупційної політики.

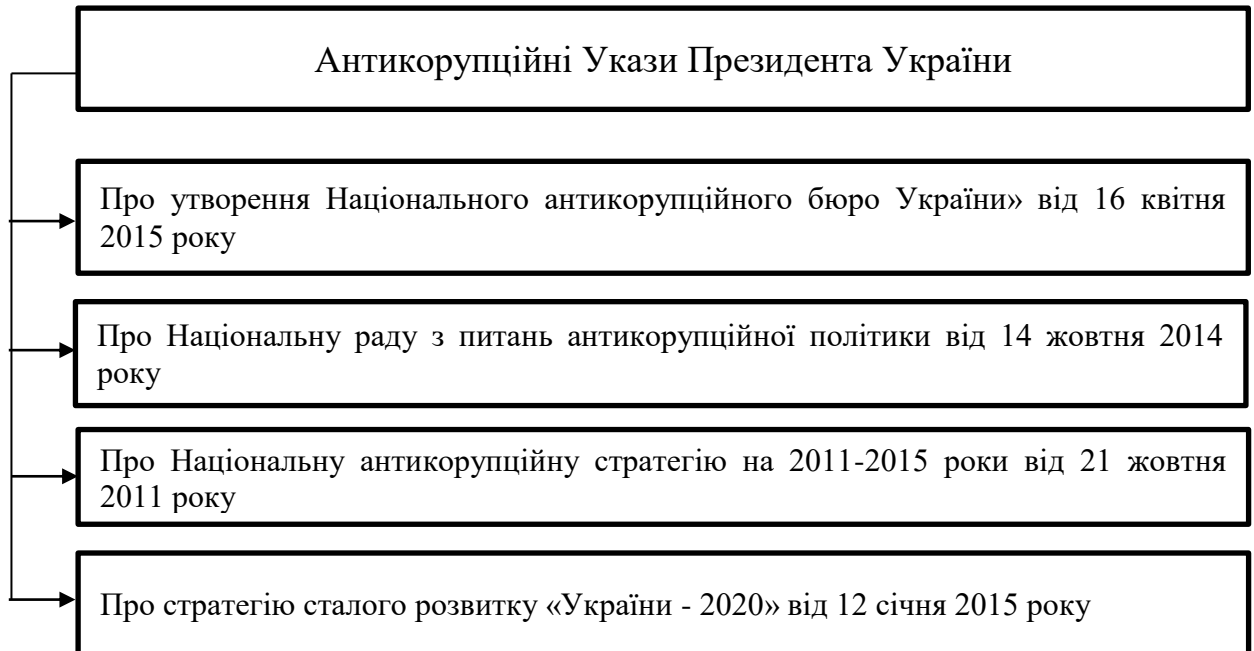

Рис. 1.8. Антикорупційні Укази Президента України

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [47]

Можемо констатувати, що за роки незалежності в Україні було закладено нормативний базис і сформовано інститути, які, за наявності потужної політичної волі здатне привести до реальних результатів у масштабній протидії корупції, в тому числі політичній, як на рівні превенції, так і на рівні покарань за корупційні правопорушення.

Але наразі зусилля, що докладаються органами влади України не справляють суттєвого позитивного ефекту щодо зменшення корупційних проявів у громадянському суспільстві та діяльності державних органів влади. Зокрема, так відбувається тому, що більшість із реалізованих заходів стосується розробки та прийняття законодавчих актів, створення нових антикорупційних інститутів і зусилля щодо забезпечення початку їхньої повноцінної діяльності.

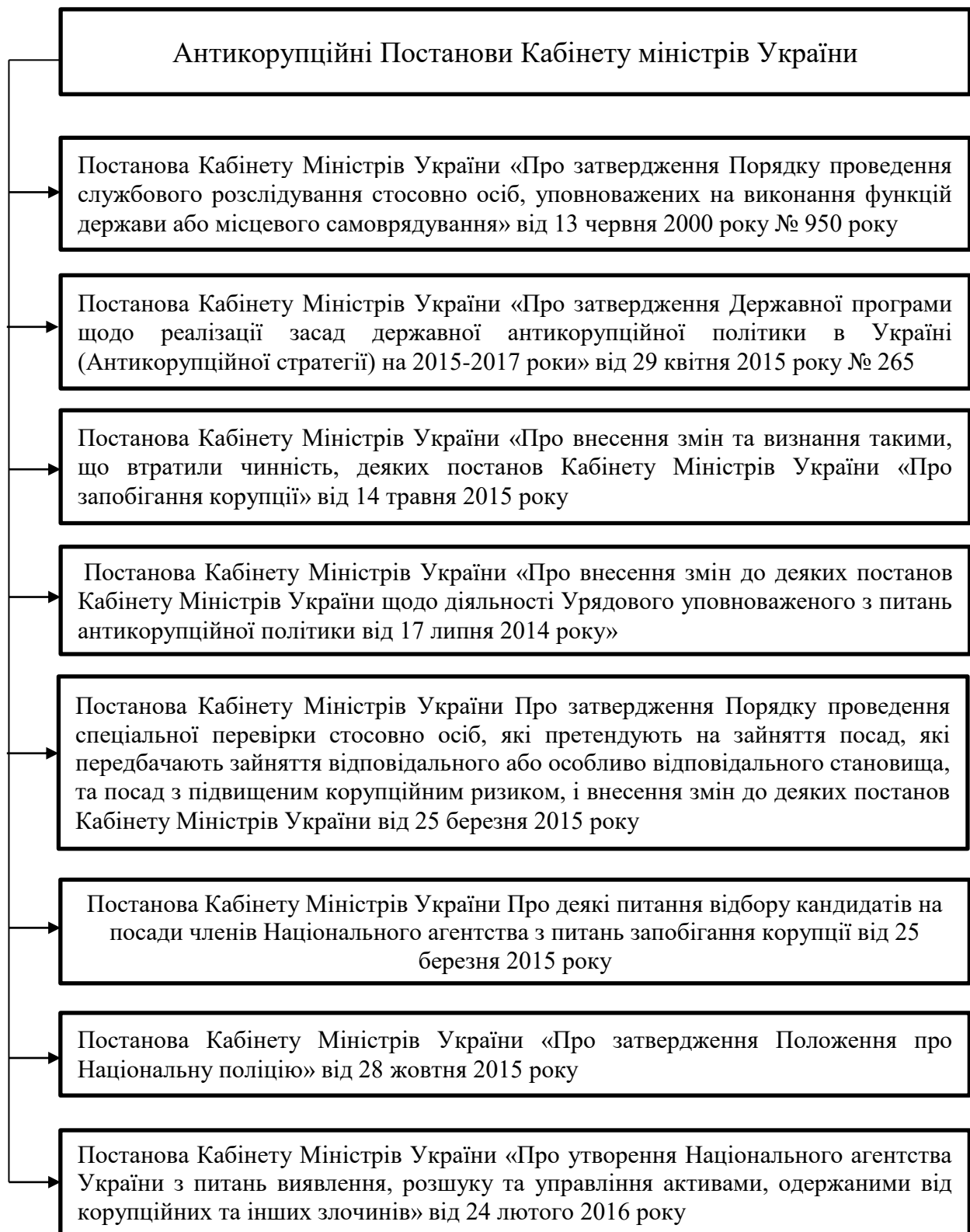

Рис. 1.9. Антикорупційні Постанови Кабінету міністрів України

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [47]

У зв'язку з вищезазначеною проблемою та для ефективної взаємодії всіх державних органів, у тому числі спеціальних антикорупційних органів і

громадськості в запобіганні та боротьбі з корупцією Кабінет Міністрів України розробив проект Закону №4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2021 – 2025» [47] від 21 вересня 2020 року, що дозволило забезпечити прийняття «Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки» та внесення ряду доповнень до чинного законодавства.

Рис. 1.10. Антикорупційні Розпорядження Кабінету міністрів України

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [47]

Складна та розгалужена система нормативно-правових актів антикорупційного спрямування пояснюється тим, що політична корупція – це не лише порушення формального законодавства, кодексу поведінки та судових рішень, це явище має глибокий вплив на всю політичну систему держави. Зокрема, корупція здійснює негативний вплив на прийняття політичних рішень, що призводить до неправильного поведіння представників влади та розпаду політичних інститутів.

Висновок до розділу 1

Корупція є основною проблемою держави, яка може загрозувати стабільності та безпеці суспільства, підриваючи цінності демократії та моралі, що загрожує соціальному, економічному та політичному розвитку в цілому. Однозначного розуміння сутності політичної корупції у науковій літературі поки що немає, однак, у контексті функціонування держави як найвищого політичного інституту можна виділити такі види політичної корупції: центрального, регіонального та місцевого рівня.

Характерними ознаками політичної корупції є конфлікти між діями посадової особи та інтересами працівника, між діями виборної особи та інтересами суспільства, між чиновником та державою, між владою та народом.

Політично-корупційна система охоплює такі прояви: партійна корупція; електоральна корупція; лобістська корупція; представницька корупція; клієнтарно-патронажна корупція; судова корупція.

Наразі основними нормативно-правовими актами антикорупційного законодавства є: «Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс законів про працю, а також низка міжнародних актів, законів України, указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету міністрів України» Таким чином, за роки незалежності в Україні було закладено нормативний базис і сформовано інститути, які, за наявності потужної політичної волі здатне привести до реальних результатів у масштабній протидії корупції, в тому числі політичній, як на рівні превенції, так і на рівні покарань за корупційні правопорушення. У зв'язку з вищезазначеною проблемою та для ефективної взаємодії всіх державних органів, у тому числі спеціальних антикорупційних органів і громадськості в запобіганні та боротьбі з корупцією, було прийнято «Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки» та внесено ряд доповнень до чинного законодавства.

РОЗДІЛ П. АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

2.1. Аналіз досвіду державної антикорупційної політики в найменш корумпованих країнах-членах Європейського Союзу

Європейський Союз є одним із найменш корумпованих регіонів світу. Однак жодна з країн ЄС не є повністю вільною від корупції. Хоча її характер і масштаби можуть відрізнятися в різних країнах ЄС, корупція завдає шкоди ЄС загалом [83]:

1. За оцінками експертів, корупція коштує Європейському Союзу у суму від 179 до 990 мільярдів євро на рік, що становить до 6% його ВВП.
2. За даними Огляду Євробарометр корупції у 2023 році 70% європейців вважають, що корупція поширена в їхніх країнах – зростання на 2 пункти порівняно з 2022 роком.
3. 35% підприємств ЄС вважають корупцію проблемою ведення бізнесу (опитування Євробарометра 2023 року: ставлення бізнесу до корупції).
4. 59% представників бізнесу ЄС погоджуються із твердженням, що хабарництво та використання зв'язків найчастіше є найпростішим способом отримання певних державних послуг (опитування Євробарометра 2023 року: Ставлення бізнесу до корупції).

Відповідно до Індексу сприйняття корупції за останні роки, який щороку розраховується міжнародною організацією Transparency International більшість держав-членів Європейського Союзу отримали досить високі показники, що є свідченням низького рівня корупції в Європейському Союзі. Характер, обсяг і ефективність антикорупційної політики відрізняються в різних державах-членах Європейського Союзу. При цьому шість держав-членів Європейського Союзу, а саме Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина та Люксембург входять до десятки країн з найнижчим рівнем корупції. У цьому аспекті надзвичайно важливим є теоретичне вивчення

антикорупційного досвіду згаданих країн та Європейського Союзу в цілому з метою запровадження ефективної практики боротьби з корупцією в Україні.

Відповідно до класифікації Світового банку існує два типи корупції: адміністративна та державна. Адміністративна корупція визначається як хабарництво, з яким стикаються пересічні громадяни, наприклад, при контактах з чиновниками, поліцією, службами охорони здоров'я. Державна корупція виникає, коли процеси законотворчості, державного управління чи судової системи привласнюються особами чи групами, які просувають те рішення, яке є вигідним для них, але не вигідним для більшості громадян. Адміністративну корупцію іноді називають «повсякденною корупцією», а державну корупцію – «політичною корупцією».

Вчені виділяють дві основні моделі протидії корупційній діяльності: вертикальні та горизонтальні стратегії. Зокрема, вертикальна стратегія для боротьби з корупцією являє собою швидке досягнення результатів, наслідком яких є не повне подолання корупції, а досягнення її певного рівня, який прийнятний для влади і суспільства. При цьому горизонтальна стратегія орієнтована на поступове вдосконалення, засноване на антикорупційних стимулах, і довгостроковій антикорупційній діяльності. Саме горизонтальна модель боротьби з корупцією є характерною для країн-членів Європейського Союзу (Швеція, Данія, Фінляндія та Нідерланди) [82].

Вивчаючи антикорупційну політику Фінляндії, Данії, і Швеції можемо зазначити, що ці країни мають певний набір функцій, що зменшує корупцію, зокрема, відкритість влади, морально-психологічне неприйняття корупції з боку громадян, підвищення прозорості та сприяння залученню населення до здійснення антикорупційних заходів [82]. Наприклад, у данській культурі багато уваги приділяється відкритості інформації та поінформованості громадськості. Відкрите та прозоре управління вважається необхідною умовою запобігання та розкриття корупції і недоліків управління. Крім того, максимальне покарання за активний підкуп в державному секторі збільшилося з 3 до 6 років. За хабарництво в приватному секторі і підкуп

арбітрів, максимальне покарання було збільшено з одного року до чотирьох років [80]. Доступ до інформації регулюється законом, і кожен може отримати доступ до документів будь-якого державного чи адміністративного органу.

Добре функціонуюча система кримінального правосуддя, здатна розглядати справи про корупцію на високому рівні та з незалежними прокурорами існує, наприклад, у Фінляндії [89]. Принцип вільного доступу до державних реєстрів закріплено в Конституції, а також в Законі про відкритість державної діяльності.

У Швеції низький рівень корупції пов'язаний з давніми традиціями відкритості та прозорості у шведському суспільстві та його інститутах, а також глибокій повазі до верховенства права. Крім того, у цій державі діє Національний антикорупційний підрозділ Генпрокуратури створений у 2003 році. Підрозділ перевіряє всі підозри у хабарництві (як у передачі, так і в отриманні), а також підозри, пов'язані з цими злочинами [79].

У Нідерландах також низький рівень корупції. Національний кримінальний кодекс забороняє підкуп у державному чи приватному секторі та підкуп іноземних урядовців. Вимагання, зловживання службовим становищем, шахрайство та відмивання грошей є кримінальними злочинами. Фізичних осіб можуть оштрафувати на суму до 78 000 євро та/або засудити до шести років позбавлення волі та максимального покарання у вигляді 12 років за підкуп суддів [91].

У Німеччині, згідно з оригінальною німецькою доктриною, чиновник вважається слуга, орган і представник держави [94]. Законодавство країни класифікує три різні форми хабарництва та корупції: хабарництво у ділових відносинах та сфері охорони здоров'я; підкуп державних службовців; підкуп на виборах.

Кримінальний кодекс Люксембургу передбачає таке саме покарання для державних службовців як і для тих, хто корумпує державних службовців. Зокрема це передбачає такі покарання, як позбавлення волі на строк від 5 до

10 років та/або штраф у розмірі 500–187500 євро [70]. Крім того, для запобігання корупції були розроблені також інструменти «м'якого права», щоб боротися з корупцією, створюючи етичні рамки для суддів та членів уряду.

В останні роки Данія очолювала щорічний рейтинг як одна з найменш корумпованих країн. Вона характеризується інформаційною прозорістю державних структур і свободою доступу до преси та до документів, на яких ґрунтуються державні рішення. Спеціалізованого антикорупційного органу немає, є лише ключові державні та приватні антикорупційні органи та ініціативи, пов'язані з веденням бізнесу, контрольованого громадськими організаціями.

«Антикорупційна діяльність у Данії спрямована на превентивні заходи. Зокрема, данське агентство міжнародного розвитку Danida, яке реалізує програми розвитку та надає безвідсоткові кредити для фінансування проектів, розвиває політику абсолютної нетерпимості до корупції всередині компанії та у співпраці із зовнішніми партнерами; всі контракти Danida містять антикорупційні положення, які застосовуються до всіх умов контракту, тобто компанії повинні укласти декларацію про заборону хабарництва як прояву корупції; порушення відповідного положення тягне за собою розірвання договору та відмову від подальшого партнерства» [82].

Франція та Фінляндія є одними з небагатьох європейських країн з мінімальним рівнем корупції. Їх об'єднує процес імплементації європейських антикорупційних норм у національну правову та інституційну системи, вони є учасниками загальноєвропейського співробітництва у боротьбі з корупцією. Водночас вони відрізняються підходами до реалізації механізмів боротьби з політичною корупцією в державному управлінні, які залежать від тяжкості проблеми, політичної волі влади, рівня суспільної підтримки антикорупційної реформи, культури, менталітету, політичних традицій та історії цих країн. Нинішній правовий механізм боротьби з корупцією у Франції спрямований на боротьбу з офіційними злочинами державних

службовців, які приймають політичні та адміністративні рішення, а також для боротьби з протиправною діяльністю політичних партій, які використовують незаконні методи фінансування та проведення виборчих кампаній. В той самий час, Французьке законодавство зосереджено переважно на адміністративних, а не на каральних заходах. Основна мета – попередити «незаконне поєднання особистих фінансових інтересів із виконанням посадових функцій державного службовця». В основі правового антикорупційного механізму сучасної Франції лежать такі інструменти:

- Конституція [84]. Відповідно до неї, урядовцям забороняється суміщати свої посади з парламентськими чи сенатськими мандатами та з будь-якою іншою професійною діяльністю у державному чи приватному секторі;

- Постанова Уряду країни від 11 березня 1988 р. Про оприлюднення актів політичних партій та даних про витрати на виборчі кампанії, про обов'язкове декларування доходів міністрів і парламентарів [86];

- Закон «Про фінансування політичних партій» (1990 р.), який «запровадив обмеження щодо надання коштів, у тому числі на проведення виборчих кампаній, політичним партіям від фізичних осіб або підприємств» [87];

- Закон «Про запобігання корупції та прозорість процедур в державних і приватних організаціях» [85]. Закон передбачає низку заходів, зокрема створення Центральної антикорупційної служби, запровадження жорсткіших та прозоріших правил фінансування політичних партій та виборчих кампаній, укладання державних контрактів для підвищення прозорості у цій сфері та посилення контролю за місцевими урядами. На інституційному рівні боротьбу з політичною корупцією в органах державної влади очолює: Комісія фінансового оприлюднення політичного життя, яка спостерігає за майновим станом парламентарів; Національна комісія з контролю рахунків та фінансування політичних партій (наділені контрольними функціями); Організація по боротьбі з відмиванням грошей TRAFIN, Міністерство

юстиції, зокрема, відділ боротьби з корупцією, створений у 2004 р., Управління по боротьбі з економічною та фінансовою злочинністю поліції та Центральна антикорупційна служба, яка співпрацює з вищезазначеними правоохоронними органами.

Важливий фактор, що сприяє успіху цих заходів на національному рівні також є активна участь Франції в антикорупційній діяльності Європейського Союзу. Уряд Франції ратифікував усі антикорупційні конвенції Європейського Союзу і його правоохоронні органи активно співпрацюють з Європолем, Євроюстом тощо.

Досвід Фінляндії є досить показовим прикладом збалансованої імплементації права Європейського співтовариства в національне законодавство та застосування запобіжних інструментів для боротьби з політичною корупцією в системі державного управління. Багато років поспіль Transparency International визначає цю країну як одну з найменш корумпованих країн серед 133 країн. Фінляндія є учасником усіх основних антикорупційних заходів ЄС і підтримує усі нормативні акти. Таким чином, у Фінляндії немає особливої стратегії протидії політичній корупції в органах державної влади. Також немає спеціальних антикорупційних законів. Натомість в країні діє запобіжна антикорупційна система норм та низка законодавчих актів про державну службу та фінансування політичних партій. Так, Конституція Фінляндії [76] передбачає гарантії проти зловживань державою своєю владою. Зокрема, вона регламентує рішення про призначення вищих державних службовців, що приймаються на конкурсній основі та враховує спеціальні вимоги до етики та моралі. У свою чергу, Закон «Про державних службовців» 1994 року [77] передбачає подання державними службовцями декларації про участь у комерційній діяльності, наявність особистих позик, майна, додаткової роботи. Закон «Про безпеку верифікації» визначає умови перевірки даних осіб для призначення на певну посаду. Конституція, а також Закон про відкритість 1999 року гарантує відкритість офіційних державних документів. Відповідно до Закону всі

документи державних і муніципальних структур вважаються публічними, крім випадків, коли щодо них прийнято спеціальне рішення. Якщо лише частина документа позначена як секретно, то інші пункти документа залишаються у відкритому доступі. Закон також встановлює умови реалізації права доступу до офіційних документів. Громадяни мають право вимагати ознайомлення з документами усно, телефоном, письмово, електронною поштою, або на прийомі. Незважаючи на відсутність спеціальних антикорупційних органів і законів, а також ряду досить непрозорих норм законодавства, що провокує ризик політичної корупції на державній службі, загальні принципи відкритості, гласності державного управління вважаються центральними для державних послуг у Фінляндії.

Слід визнати, що найменш постраждали від політичної корупції країни ЄС є такими, не тому, що це пов'язано лише з впливом норм європейської спільноти, це також пов'язано з прозорістю національного уряду, значним рівнем політичної культури чиновників, впливовою громадськістю і їх активністю (значну роль у Фінляндії відіграють також ЗМІ), і високою довірою населення до влади [93].

У Центральній та Східній Європі велика увага приділяється прийняттю детального антикорупційного законодавства, спрямованого на криміналізацію всього спектру хабарництва; більшість країн також реалізували антикорупційні програми на національному рівні. У відповідь на боротьбу з корупцією в багатьох країнах ЄС збільшилася кількість антикорупційних підзаконних актів. Боротьба з корупцією як один із головних пріоритетів Чехії базується на антикорупційній стратегії уряду. Стратегія поділяється на дві частини, а саме аналітичну та стратегічну. Стратегічний розділ містить основні стратегічні напрямки. До них належать професіоналізація державного управління; управління державним майном; посилення антикорупційних інструментів у приватному секторі; виявлення, розслідування та переслідування корупційних правопорушень; посилення антикорупційного клімату в чеському суспільстві; моніторинг корупції та

координація антикорупційної політики; підвищення прозорості в державному секторі тощо [29].

Як свідчить міжнародний досвід, боротьба з корупцією дає успіх лише в тому випадку, якщо вона всеосяжна, коли вона охоплює якомога більше територій держави, є постійною і є центром уваги як уряду, так і громадськості. Такі заходи в більшості європейських країн, у тому числі у Словаччині, здійснюються систематично і базуються на принципі верховенства права, законності, системності, практичної спрямованості, радикальності заходів взаємодії державних органів з інститутами суспільства та населенням тощо. Особливістю антикорупційної політики в Словацькій Республіці є те, що Центральний антикорупційний координаційний офіс та Антикорупційний комітет були скасовані і Департамент по боротьбі з корупцією Секретаріату Словаччини створено для координації антикорупційних міністерств і відомств. Управління по боротьбі з корупцією Президії Поліцейського корпусу Міністерства внутрішніх справ Словаччини та Словацька інформаційна служба беруть безпосередню участь у здійсненні заходів у рамках Національної антикорупційної програми. Крім того, основні антикорупційні повноваження були передані від Міністерства фінансів до Міністерства юстиції Словаччини. Міністерство внутрішніх справ Словацької Республіки має Антикорупційний комітет, який відповідає за проведення профілактичних заходів та розслідування корупції серед працівників держустанов [69].

Міністерство та поліцейські структури Румунії характеризується найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі. У 2002 році Румунський національний антикорупційний директорат був створений за зразком Італії для виявлення та розслідування корупційних злочинів. В межах міжнародного співробітництва існують спільні слідчі групи, які дають змогу ефективно ідентифікувати осіб, які перебувають у міжнародному розшуку. Румунії членство в Європейському Союзі дає можливість швидко співпрацювати з різними структурами, зокрема

перевіряти легальність коштів, виявлених під час митного контролю в аеропорту в межах восьми годин, незалежно від місця затримання [81].

2.2. Механізм протидії політичній корупції на рівні міжнародного законодавства Європейського Союзу

Корупція є глобальною проблемою в багатьох сучасних країнах. Це створює перешкоду для нормального поступального економічного та соціального розвитку. Протягом десятиліть світова спільнота наголошує на потребі вирішення цього питання. Результатом такої міжнародної політики стало прийняття комплексу міжнародно-правових документів, підготовлених і прийнятих в Європейському Союзі.

Вивчаючи зміст правової сфери запобігання та протидії корупції, що визначає елементи антикорупційної діяльності, необхідно вказувати на норми міжнародного права, які формують зовнішні відповідні критерії для розвитку запобігання та протидії корупції. Зокрема, принципи міжнародного права характеризуються як імперативні, основоположні, універсальні норми права, що забезпечують основні інтереси людства.

Таким чином у країнах Європейського Союзу можна говорити про існування конкурентоспроможної й альтернативної системи антикорупційних механізмів, яка дозволяє зацікавленим країнам або організаціям впроваджувати окремі, хоча й розроблені на міжнародному рівні, антикорупційні механізми. За сучасних умов продумане співвідношення та гармонізація міжнародних і вітчизняних принципів запобігання та протидії корупції – запорука ефективної боротьби проти політичної корупції, що дає надію на можливість довгострокової мінімізації таких протиправних дій.

Так, Європейський Союз повинен забезпечувати високий рівень безпеки щодо виникнення корупції в органах влади, в тому числі шляхом запобігання та боротьби зі злочинністю та наближення кримінального законодавства (стаття 67 ДФЄС). Стаття 83 ДФЄС «визначає корупцію як

«євро-злочин» - особливо серйозний злочин із транскордонним виміром, згідно з яким Європейський Союз може застосувати певні правила у цій сфері» [72].

Одним із ефективних інструментів протидії та запобігання корупції є забезпечення високого рівня стандартів антикорупційного законодавства. Проте лише в 1990-х роках питання боротьби з корупцією вперше виникли як проблема, яку вже не можна було вирішувати лише на національному рівні державами-членами ЄС, їх потрібно було розглядати на наднаціональному рівні. Зокрема, в 1997 році Комісія ЄС опублікувала перше Повідомлення про антикорупційну політику ЄС, перший політичний документ ЄС, який зосереджувався виключно на корупції. У цьому документі Комісія ЄС також дала своє перше визначення корупції як «будь-якого зловживання владою або неправомірної поведінки в процесі прийняття рішень, спричинена певним протизаконним стимулом або користю» [72].

Слід зазначити, що сьогодні антикорупційне законодавство ЄС складається з багатьох правових та політичних актів, які є досить обширними. Більш того, в Європейському Союзі діє антикорупційна система, яка є обов'язковою для всіх держав-членів ЄС і якій повинні відповідати також і країни-кандидати. Європейський Союз має право брати участь у сфері антикорупційної політики в межах, встановлених Договором про функціонування Європейського Союзу. Зокрема, ЄС має забезпечити високий рівень безпеки, в тому числі шляхом запобігання злочинності та боротьби з нею. Так, у ст.83 Договору про функціонування Європейського Союзу, корупція разом із тероризмом, торгівлею людьми та сексуальною експлуатацією жінок і дітей, незаконною торгівлею наркотиками, незаконною торгівлею зброєю, відмиванням грошей, підробкою, комп'ютерною злочинністю та організованою злочинністю. відноситься до сфери особливо тяжких злочинів транскордонного характеру. Виходячи з цього можна сказати, що Європейський парламент і Рада можуть встановлювати мінімальні правила для визначення кримінальних

правопорушень і санкцій у галузі корупції, використовуючи лише директиви, прийняті відповідно до звичайного законодавства.

Відповідно, наразі діє наступне антикорупційне законодавство в рамках Європейського Союзу:

- Конвенція про боротьбу з корупцією 1997 року за участю офіційних осіб Європейських Співтовариств або офіційних осіб держав-членів Європейського Союзу [73];
- Рамкове рішення про криміналізацію корупції в приватному секторі ЄС від 2003 р. [71];
- Директиви 2017 р. про захист фінансових інтересів Європейського Союзу.

Крім того, слід також зазначити, що європейське законодавство в інших сферах, які пов'язані з політичною корупцією, як-от боротьба з відмиванням грошей і державними закупівлями також має важливе значення та антикорупційні положення.

Європейський Союз прагне забезпечити, щоб кожна країна ЄС вживала необхідних заходів для криміналізації корупції, пов'язаної з діями державних службовців. Крім того, Конвенція призначена для боротьби з корупцією за участю європейських чи національних чиновників країн ЄС, для посилення судової співпраці між країнами ЄС у цій сфері. Конвенція має кримінально-правовий характер і встановлює обов'язки для держав-учасниць спрямовані на криміналізацію дій, що становлять пасивну та активну корупцію посадових осіб Європейського Співтовариства та держав-членів Європейського Союзу. Згідно Статті 2 Конвенції держави-учасниці зобов'язані вжити необхідних заходів для притягнення до відповідальності та засудження посадових осіб за протиправні дії. Конвенція поширюється лише на посадових осіб, які працюють в органах державної влади держав-членів Європейського Союзу або Європейського Співтовариства і не охоплює корупційні дії, вчинені в приватному секторі, тобто має вузьку сферу застосування ніж Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність

за корупцію, яка застосовується до корупційних діянь як у державному, так і в приватному секторах.

Відповідно до ст 37 Конвенції, її юрисдикція охоплює правопорушення, вчинені на території держави-учасниці ЄС одним із її громадян, а також щодо національної посадової чи службової особи Європейського співтовариства, який є її громадянином. Конвенція також включає традиційні міжнародні антикорупційні договори про зобов'язання держав-учасниць співпрацювати в екстрадиції та надавати один одному правову допомогу в існуючих кримінальних розслідуваннях та судових процесах.

Директива Європейського Союзу 2017/1371 замінила Конвенцію про охорону фінансових інтересів Європейського співтовариства та його протоколи до 6 липня 2019 р. [75]. Директива дала новий поштовх у боротьбі з шахрайством, що зачіпає фінансові інтереси Європейського Союзу, вимагаючи від держав-членів кримінальної відповідальності за шахрайство, відмивання грошей, корупцію та розкрадання. Євроюст і Європол є установами ЄС, які сприяють співпраці національних слідчих органів, судів і прокурорів у боротьбі з корупцією. Крім того, Європейський офіс по боротьбі з шахрайством також зробив свій внесок у боротьбу з транскордонною злочинністю і злочинами проти фінансових інтересів ЄС. Також передбачається, що Європейська прокуратура продовжує роботу на місцях щодо боротьби з корупцією. Євроюст може діяти, коли дві або більше держави-члени Європейського Союзу постраждали від корупції. Проте сам Євроюст не має повноважень розслідувати та переслідувати злочинців. Він координує розслідування та переслідування між державами-членами ЄС у справах про транскордонні злочини. Європол через свій Центр боротьби з економічною та фінансовою злочинністю підтримує розслідування ліквідації злочинних мереж, які відмивають свої злочинні прибутки або збільшують свої незаконні активи через корупцію. Європейське управління по боротьбі з шахрайством, заснований в 1999 році, є центральним органом, спрямованим

на виявлення та боротьбу з корупцією, яка завдає шкоди фінансовим інтересам ЄС. Зараз він діє на основі Регламенту 883/2013.33. Європейське управління по боротьбі з шахрайством захищає фінансові інтереси ЄС шляхом розслідування шахрайства, корупції та будь-якої іншої незаконної діяльності. Європейське управління по боротьбі з шахрайством виявляє та розслідує серйозні проблеми, пов'язані з професійними обов'язками членів і персоналу установ і органів ЄС, що може призвести до дисциплінарного або кримінального провадження. Європейське управління по боротьбі з шахрайством може проводити два типи розслідувань: внутрішні та зовнішні. На додаток до важливої ролі Євроюсту та Європолу в боротьбі з корупцією, з кінця 2020 року діє Європейська прокуратура, яка є незалежною та децентралізованою європейською прокуратурою, що також працює у цій сфері. Вона розслідує злочини про шахрайство і корупцію проти бюджету ЄС. Унікальність цієї прокуратури в тому, що вона має повноваження на рівні Європейського Союзу розслідувати шахрайські дії, спрямовані на бюджет ЄС, включаючи корупцію [88].

Антикорупційна робота здійснюється і в рамках такої мережі, як «Європейська мережа партнерів проти корупції (EPAC) та Європейська мережа контактних пунктів проти корупції (EACN) – це мережі, що об'єднують більше сотні антикорупційних та поліцейських наглядових органів з 37 європейських країн» [74]. Метою діяльності даних організацій є обмін передовим досвідом у боротьбі з корупцією. Члени мереж повинні збираються не рідше одного разу на рік для виконання своїх функцій [74].

У 2008 році ЄС приєднався до Конвенції ООН проти корупції, яка є найвпливовішим інструментом у глобальній боротьбі з корупцією. Слід зазначити, що серед найважливіших положень Конвенції, згідно з якими державами-учасницями передбачається введення в національне законодавство таких певних сфер боротьби з корупцією, є такі: встановлення спеціального органу (органів), спрямованого на запобігання та протидію корупції; активна участь громадськості у боротьбі з корупцією, створення

кодексів поведінки; зміцнення незалежності судової влади; консолідація кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення та розмежування корупційних злочинів; встановлення відповідальності юридичних осіб [69].

Крім того, у липні 2019 року ЄС приєднався до GRECO – групи антикорупційних держав, яка діє в рамках Ради Європи зі статусом спостерігача, що є першим кроком до повноправного членства в GRECO.

Нещодавно у своїй промові про стан Європейського Союзу у 2022 році президент Комісії оголосила про оновлення законодавчої бази Європейського Союзу щодо боротьби з корупцією, щоб у майбутньому краще запобігати корупції та боротися з нею в Європейському Союзі.

3 травня 2023 року Комісія представила нову пропозицію щодо боротьби з корупцією за допомогою кримінального права. Хабарництво залишається основою нового законодавства, але існує багато інших форм корупції, які загрожують громадянам і послаблюють наші суспільства. Серед іншого, запропонована нова законодавча база, що передбачає [78]:

1. Посилення запобігання корупції шляхом підвищення обізнаності про негативний вплив корупції на громадян і суспільство, щоб подолати корупційні ризики до того, як вони виникнуть або поглибляться, і стимулювати культуру доброчесності.
2. Розширення визначення кримінальних корупційних злочинів за межі більш класичних злочинів хабарництва, включаючи, наприклад, привласнення, зловживання впливом для користі тощо.
3. Запровадження мінімальних кримінальних покарань та санкцій за різні правопорушення, щоб забезпечити рівні умови гри в усіх державах-членах Європейського Союзу.
4. Подовження строків давності притягнення до відповідальності за корупцію в судах

За допомогою цієї пропозиції Європейського Союзу модернізує поточну, фрагментовану та долісабонську структуру ЄС щодо корупції та

виконує міжнародні зобов'язання згідно з Конвенцією ООН проти корупції (UNCAC).

Нові антикорупційні заходи Європейського Союзу включають [78]:

- Повідомлення про боротьбу з корупцією;
- Пропозиції до Директиви Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з корупцією за допомогою кримінального права та нового режиму санкцій Європейського Союзу;

До офіційного прийняття нової запропонованої Директиви основним антикорупційним законодавством залишається:

- Конвенція 1997 року про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб Європейського Союзу або посадових осіб країн Європейського Союзу;
- Рамкове рішення Ради 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі, яке криміналізує як активний, так і пасивний підкуп;
- Рішення Ради 2008/852/JHA від 2008 року щодо мережі контактних пунктів проти корупції.

І Конвенцію 1997 року, і Рамкове рішення Ради 2003 року буде замінено новою Директивою для тих держав-членів Європейського Союзу, для яких нова Директива є обов'язковою.

Законодавство щодо боротьби з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, що зачіпає фінансові інтереси Європейського Союзу, також є наріжним каменем і основою антикорупційної політики.

Директива про боротьбу з шахрайством, що завдає шкоди фінансовим інтересам Європейського Союзу, за допомогою кримінального права (Директива ЄС 2017/1371) встановлює правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій щодо боротьби з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, що впливає на фінансові інтереси Європейського Союзу.

На основі нового Регламенту про загальний режим умов для захисту бюджету Союзу 2020/2092, Комісія може запропонувати Раді застосувати бюджетні заходи до країн Європейського Союзу, де порушуються правила і законодавчі принципи, включаючи корупцію, що можуть вплинути або несуть серйозний ризик впливу на надійне фінансове управління бюджетом Європейського Союзу.

Європейська прокуратура «має мандат на проведення кримінальних розслідувань і судове переслідування у справах про транскордонну корупцію (Регламент Ради (ЄС) 2017/1939 від 12 жовтня 2017 року про впровадження посиленої співпраці щодо створення Європейської прокуратури)» [78].

«Європейське управління по боротьбі з шахрайством (OLAF) проводить адміністративні розслідування відповідно до Регламенту № 883/2013 по боротьбі з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, яка зачіпає фінансові інтереси Європейського Союзу» [78].

Ефективній боротьбі з корупцією сприяють правила Європейського Союзу щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; правила державних закупівель; правила повернення та конфіскації активів, а також правила інформування.

Зокрема, «5-та Директива про боротьбу з відмиванням грошей (AMLD) зобов'язує всі держави-члени Європейського Союзу створювати централізовані реєстри банківських рахунків і системи пошуку даних, а також центральні реєстри бенефіціарної власності» [78]. Оновлена версія цих правил (6-та Директива) була запропонована Комісією в липні 2021 року. «Директива про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права Європейського Союзу 2018/1673 встановлює мінімальні правила щодо криміналізації відмивання грошей і встановлює, що корупція має бути предикатним злочином до відмивання грошей» [78].

«Європейський Союз регулює сферу повернення активів і конфіскації для повернення доходів, одержаних злочинним шляхом, у тому числі у випадках корупції; це включає Директиву 2014/42/ЄС про заморожування та

конфіскацію знарядь і доходів від злочинів, Рішення Ради 2007/845/ЖНА щодо співпраці між управліннями з повернення активів, Рішення Ради 2005/212/ЖНА від 24 лютого 2005 р. про конфіскацію злочинних доходів, засобів та майна і Регламент Європейського Союзу 2018/1805 про взаємне визнання постанов про замороження та постанов про конфіскацію» [78]. У травні 2022 року Комісія запропонувала їх оновлену версію. «Директива Європейського Союзу 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Європейського Союзу («Директива про інформування») була прийнята в 2019 році з метою підвищення рівня виявлення корупції та кращого захисту інформаторів» [78]. Правила ЄС щодо державних закупівель спрямовані на запобігання корупції під час тендерних процедур. Для боротьби з ухиленням від сплати податків, злочинами, пов'язаними з корупцією, Директива Європейського Союзу 2010/24 передбачає взаємну допомогу для реалізації претензій, пов'язаних із сплатою податків, зборів та інших заходів. «Директива Європейського Союзу 2011/16 щодо адміністративного співробітництва у сфері прямого оподаткування передбачає взаємну допомогу в боротьбі з ухиленням від сплати податків, а також заходи для підвищення прозорості корпоративного оподаткування» [78].

.Європейський Союз також застосовує суворі правила щодо запобігання корупції та прозорості у своїх інституційних установах. Для цього існує кілька правил і політик:

- Правила для державних службовців Європейського Союзу - Положення про персонал;
- Регламент Комісії;
- Інструкції щодо подарунків та гостинності для працівників Комісії;
- Етика та чесність для членів Комісії;
- Кодекс поведінки для членів Європейської комісії;
- Незалежний етичний комітет;
- Реєстр прозорості Європейського Союзу;

- Прозорість та лобіювання в Комісії;
- Свобода інформації - доступ до документів [78]

Отже, одним із основних інструментів в боротьбі з корупцією є забезпечення загального високого стандарту міжнародного законодавства, зокрема щодо політичної корупції та включення антикорупційних положень до інших галузевих законів.

Висновок до розділу 2

Відповідно до Індексу сприйняття корупції, який щороку розраховується міжнародною організацією Transparency International шість держав-членів Європейського Союзу, а саме Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина та Люксембург входять до десятки країн з найнижчим рівнем корупції. Існує дві основні моделі протидії корупційній діяльності: вертикальна та горизонтальна. Горизонтальна орієнтована на поступове вдосконалення, засноване на антикорупційних стимулах, і довгостроковій антикорупційній діяльності. Саме горизонтальна модель боротьби з корупцією є характерною для країн-членів Європейського Союзу.

Вивчаючи антикорупційну політику Фінляндії, Данії, і Швеції можемо зазначити, що ці країни мають певний набір функцій, що зменшує корупцію, зокрема, відкритість влади, морально-психологічне неприйняття корупції з боку громадян, підвищення прозорості та сприяння залученню населення до здійснення антикорупційних заходів.

Франція та Фінляндія є одними з небагатьох європейських країн з мінімальним рівнем корупції. Їх об'єднує процес імплементації європейських антикорупційних норм у національну правову та інституційну системи, вони є учасниками загальноєвропейського співробітництва у боротьбі з корупцією. Уряд Франції ратифікував усі антикорупційні конвенції Європейського Союзу і його правоохоронні органи активно співпрацюють з Європолем, Євроюстом тощо.

У Центральній та Східній Європі велика увага приділяється прийняттю детального антикорупційного законодавства, спрямованого на криміналізацію всього спектру хабарництва

Слід визнати, що найменш постраждали від політичної корупції країни ЄС є такими, не тому, що це пов'язано лише з впливом норм європейської спільноти, це також пов'язано з прозорістю національного уряду, значним рівнем політичної культури чиновників, впливовою громадськістю і їх активністю (значну роль відіграють також ЗМІ), і високою довірою населення до влади

У країнах Європейського Союзу можна говорити про існування конкурентоспроможної й альтернативної системи антикорупційних механізмів, яка дозволяє зацікавленим країнам або організаціям впроваджувати окремі, хоча й розроблені на міжнародному рівні, антикорупційні механізми. В Європейському Союзі діє антикорупційна система, яка є обов'язковою для всіх держав-членів ЄС і якій повинні відповідати також і країни-кандидати. Європейський Союз має право брати участь у сфері антикорупційної політики в межах, встановлених Договором про функціонування Європейського Союзу. Зокрема, ЄС має забезпечити високий рівень безпеки, в тому числі шляхом запобігання злочинності та боротьби з нею. Європейський парламент і Рада можуть встановлювати мінімальні правила для визначення кримінальних правопорушень і санкцій у галузі корупції, використовуючи лише директиви, прийняті відповідно до звичайного законодавства.

Наразі діє наступне антикорупційне законодавство в рамках Європейського Союзу: Конвенція про боротьбу з корупцією 1997 року за участю офіційних осіб Європейських Співтовариств або офіційних осіб держав-членів Європейського Союзу; Рамкове рішення про криміналізацію корупції в приватному секторі ЄС від 2003 р.; Директиви 2017 р. про захист фінансових інтересів Європейського Союзу.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

3.1. Сучасний стан і проблеми запобігання та протидії політичній корупції в органах публічної влади України

Цілком очевидно, що протидія корупції неможлива лише шляхом прийняття «вузьких» політичних рішень щодо даного питання. Для багатьох державних службовців в Україні скоєння корупційних дій та посадових злочинів стає нормою, джерелом доходів, які найчастіше набагато перевищують заробітну плату. Апаратом чиновників створюється спеціальна система захисту, що перешкоджає залученню його представників до відповідальності виходячи з закону. У той же час дрібні державні службовці притягуються до відповідальності навіть за дії, які важко назвати корупцією у широкому її розумінні (прийняття в подяку коробки цукерок та ін.). Аналіз кількості та структури корупційних злочинів на різних рівнях публічної влади в Україні представлено у Додатку А [24].

Головною перешкодою для розвитку держави 49% українців вважають саме корупцію, так свідчать дані соціологічного дослідження проведеного Українським інститутом майбутнього (UIF) у січні-лютому 2021 року. Звичайно, корупція негативно впливає на всі сторони життя українського суспільства, поступово перетворюючись з аномалії на норму поведінки. На жаль, значна частина громадян не протидіє, а заохочує корупцію. Більше того, українське суспільство хоч і засуджує корупцію, але водночас визнає її як спосіб існування певної категорії своїх громадян. У зв'язку з цим важливо зазначити, що антикорупційна політика має стати пріоритетною складовою державної політики України.

Згідно з даними вищезгаданого опитування найбільш корумпованими владними структурами український народ вважає Верховну Раду України

(38% опитаних). Також 23% опитаних зазначають, що найбільша кількість корумпованих осіб сконцентрована в Офісі президента України, а 20% - в Міністерстві внутрішніх справ України (МВС). Найменш корупційними структурами досліджені респонденти вважають Державне бюро розслідувань (ДБР) і Національне агентство з питань протидії корупції (НАЗК). Також у дослідженні зазначається, що, на думку, відповідно, 45% і 39% опитаних, найефективніше борються з корупцією безпосередньо самі громадяни України і створені ними громадські організації. Серед державних інститутів найбільш ефективними у боротьбі з корупцією 23% респондентів назвали президента і МВС (16%) [36].

З кінця 90-х років Україна входить до списку найбільш корумпованих держав. Звичайно, в динаміці певні покращення ситуації присутні. Так, у щорічному звіті Україна віднесена до найменш корумпованими з найбільш корумпованих країн, поряд із Сьєрра-Леоне, Іраном, та Гамбією – вони отримали по 30 балів кожна [14].

Так, за даними рейтингу Corruption Perceptions Index (за яким 0 балів означає високий рівень корупції, а 100 балів – низький) проаналізуємо динаміку рівня корупції в Україні за 2012-2022 роки (рис. 3.1).

Як бачимо, дані діаграми є підтвердженням того, що корупція вже давно вважається головною проблемою України та предметом багаточисленних дискусій. І хоча рейтинг України з кожним роком покращується, таке положення справ все ще є далеким від прийняттого. Згідно з багаточисленними аналітичними звітами та дослідженнями, серед очевидних проблем, викликаних високим рівнем хабарництва та зловживання службовим становищем, можна назвати руйнування системи соціальних цінностей і абсолютно недовіру до органів державної влади.

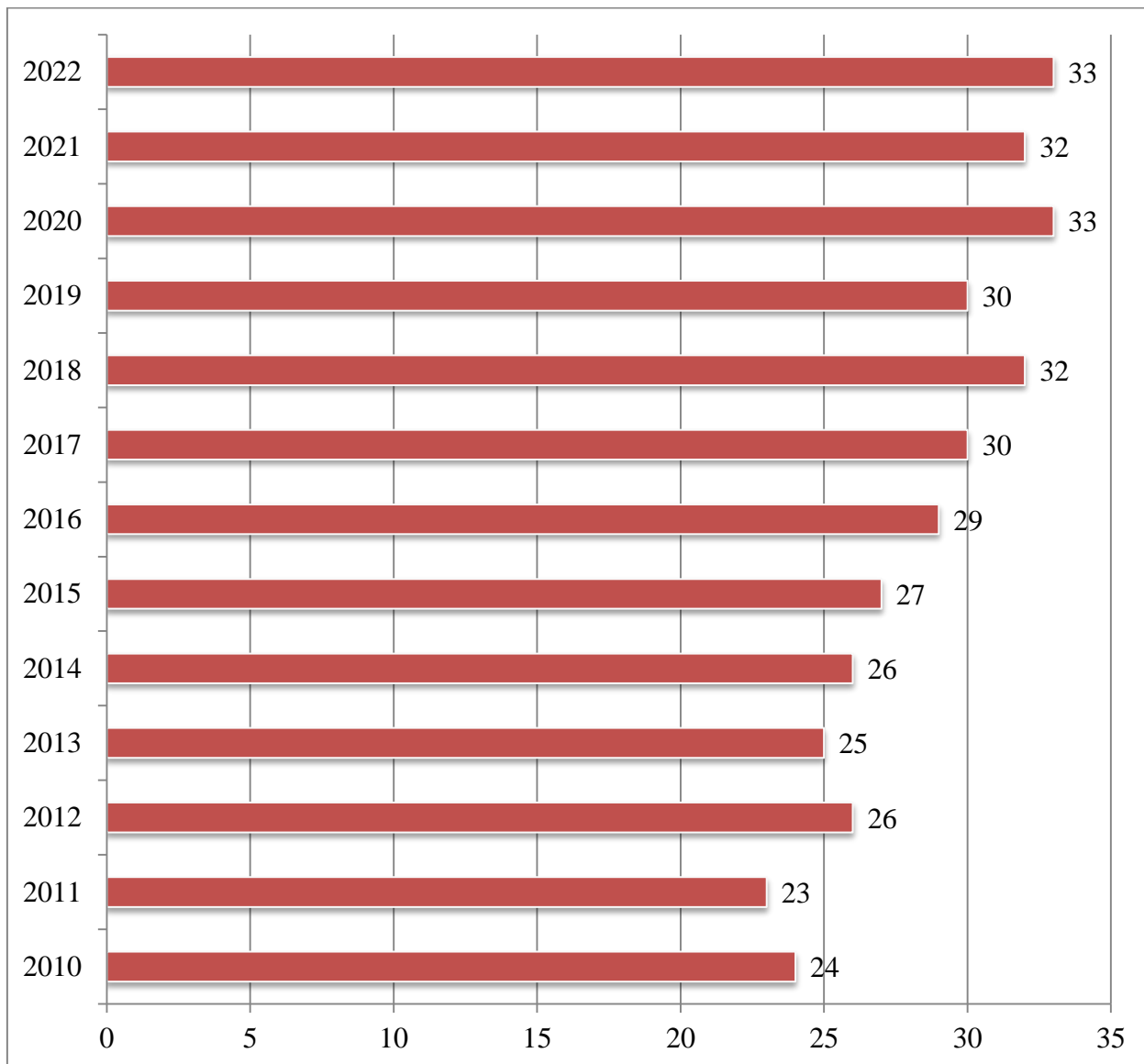

Рис. 3.1. Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні за 2010-2022 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [14]

Крім того, на думку міжнародної організації Transparency International, та за даними багатьох незалежних експертів, Україна займає одні з перших місць за показником корумпованості чиновників [14].

Проте думка експертів і громадян та практика застосування покарань спростовує наявність широкомасштабної боротьби з політичною корупцією в Україні. Так, наведемо такі дані щодо аналізу ефективності боротьби з корупцією в Україні (в тому числі політичною) у розрізі кількості вироків за

хабарництво, частки високих чиновників від усіх засуджених корупціонерів та якості роботи нової антикорупційної інфраструктури (Додаток Б) [11].

Слід погодитися, що, поряд з іншими причинами, неправильне уявлення про поняття політичної корупції заважає задіяти всі механізми притягнення винних до відповідальності. Політична корупція тією чи іншою мірою охоплює всі сфери держави та суспільства. Аналізуючи представлену у додатку судову практику застосування антикорупційного законодавства в Україні, слід зазначити, що саме суди реалізують положення закону і ставлять крапку при вирішенні питання про винність чи невинність особи у вчиненні корупційного діяння. Саме судді визначають на практиці поняття корупції та формують практику застосування законодавства по даному питанню. Однак у самих органах судової влади фіксуються численні порушення та зловживання.

З'ясуємо причини корупції та умови, що їй сприяють з метою визначення шляхів вдосконалення законодавства та призупинення поширення корупційних діянь у публічних органах [13]:

- низький рівень життя громадян України загалом та, зокрема, службовців. За таких умов як може йти мова про задоволенні життєво важливих реальних потреб (харчування, одяг, оплата комунальних послуг, навчання дітей та ін.), не кажучи вже про потреби щодо західних стандартів (хороший будинок, дорогий автомобіль тощо). У таких випадках зростає можливість задовольняти свої потреби неофіційним шляхом (високий рівень тіньової економіки, відсутність системи контролю за доходами держслужбовців тощо);
- недосконалість системи функціонування державних органів. Службові повноваження часто обмежуються лише загальними параметрами без детальної регламентації, що допомагає службовцю, не порушуючи закон, сміливо діяти собі на користь;
- відсутність ефективної системи підбору та розміщення кадрів, а також системи контролю за діяльністю всіх гілок влади, судових,

правоохоронних органів та інших держслужбовців. Не секрет, що часто кадри підбираються за принципом «благодійності», «особистої відданості», а не відповідно до професійного рівня та морально-етичних якостей. Це породжує взаємну підтримку та взаємну допомогу один одному.

Низький рівень доходів, страх перед майбутнім, дискредитація діяльності влади, неможливість задовольнити мінімальні потреби – все це призводить до втрати державними службовцями соціально корисних орієнтацій, до падіння моральних засад суспільства та до зростання політичної корупції та корупції загалом.

Насторожує той факт, що в Україні за різними даними більше половини опитаних відкрито заявляють про те, що корупція стала професійною ознакою та необхідністю у роботі всіх гілок влади. У зв'язку з цим державні службовці не засуджують своїх дій, а шкодують, що не були обережними під час отримання «винагород за добре виконану роботу» [22].

За таких умов необхідно зазначити, що реалізація антикорупційних заходів має забезпечуватись надійними механізмами відповідальності, зокрема й кримінальної. У зв'язку з цим на основі комплексних досліджень необхідно вдосконалити законодавчу базу щодо боротьби з корупцією, передбачивши її межі, склад та відповідальність. Законодавство вимагає удосконалення з урахуванням закордонного досвіду та міжнародних стандартів, що дають розуміння корупції, а також визначають сферу відповідальності за корупційні діяння.

Зрозуміло, що можливості боротьби з корупцією у правоохоронних органів обмежені. І це незважаючи на те, що лише в Кримінальному Кодексі України передбачено три види злочинів за хабарництво як класичний вид корупційного злочину (Отримання хабара – ст.368 Кримінального Кодексу України, дача хабара – «ст.369 Кримінального Кодексу України та провокація хабара – ст.370 Кримінального Кодексу України») [25].

Злочини у сфері службової діяльності, як правило, не існують ізольовано від інших видів злочинної діяльності. З використанням посадового становища здійснюються контрабанда, порушення законодавства про бюджетну політику, вимагання хабара тощо. Найтіснішим чином цей вид злочинної діяльності пов'язаний із злочинами проти правосуддя. У зв'язку з цим важливо зменшувати можливість здійснення корупційних дій, у тому числі за допомогою засобів масової інформації. Саме засоби масової інформації можуть допомогти не тільки розповісти про виявлені факти корупції, а й показати механізми протидії цьому явищу.

Органам публічної влади необхідно посилити роль громадянського суспільства у виявленні та попередженні корупції. Одним із стратегічних напрямів боротьби з корупцією мають стати не заклик до викорінення корупції як явища, не репресивні заходи до конкретних осіб, а системні, комплексні профілактичні заходи, що впливають із завдань запобігання корупційним діям. При цьому представники влади і суспільства мають насамперед створювати атмосферу нетерпимості та неприйняття корупційних діянь.

Одночасно необхідно розробити механізм соціального нагляду за діяльністю суддів, правоохоронних органів, інших державних службовців з метою запобігання корупції. Зрештою, органи публічної влади мають спиратися на громадянське суспільство та залучати його до протидії корупції. Участь громадян у запобіганні корупційним діям має стати добровільним виконанням свого громадянського обов'язку.

3.2. Розробка пропозицій щодо удосконалення антикорупційної політики та адаптації норм європейського антикорупційного законодавства в Україні

Проблема розробки та реалізації будь-якої програми боротьби зі злочинністю, у тому числі й боротьби з корупцією, передбачає здійснення

комплексних науково-практичних досліджень. Жодна країна не може вважати себе застрахованою від такого явища як корупція – справа лише масштабах. Тільки з'ясувавши причини корупції та умови, що їй сприяють, можливо намітити шляхи вдосконалення українського законодавства та призупинити поширення корупційних діянь у політиці.

«Захоплення держави» блоками могутніх політичних та економічних еліт, які мають пірамідальну структуру та укорінилися у всіх державних інститутах та економіці, розглядається як специфічна особливість української корупції Міжнародний валютний фонд (МВФ) і уряд України офіційно визнали опір, який корисливі інтереси даних суб'єктів надали структурним реформам

Масштабна системна корупція, що виникла внаслідок слабого верховенства закону та широкого впливу олігархів, суперечить цінностям Європейського Союзу та є основною перешкодою на шляху розвитку України. Корупція на найвищих рівнях влади перешкоджає конкуренції та економічному зростанню в країні, шкодить демократичному процесу та є основою широкомасштабної дрібної корупції. Українські та європейські ЗМІ регулярно публікують статті про незаконні фінансові потоки вітчизняних олігархів (зокрема про відмивання грошей за кордоном). Згідно зі звітами, вартість ухилення від сплати податків через офшори оцінюється як мінімум один мільярд євро на рік [31]. З 2016 по 2021 рік три основні перешкоди для іноземних інвестицій в Україну залишаються колишніми: широко поширена корупція, відсутність довіри до судової влади, а також монополізація ринку та захоплення держави олігархами. Таким чином для України є характерною одна з найбільш складних форм корупції – системна корупція.

Суспільство із системною корупцією, до якого належить Україна, зазвичай характеризується значними проблемами із системою правосуддя. Тому корупція може бути видимою, але за нею не слідую покарання. У такому разі необхідно створити незалежні інститути боротьби з корупцією та забезпечити їм достатні повноваження.

Про серйозний намір боротьби з політичною корупцією в Україні свідчить оновлена розгалужена система органів, інституцій антикорупційної спрямованості (рис. 3.2).

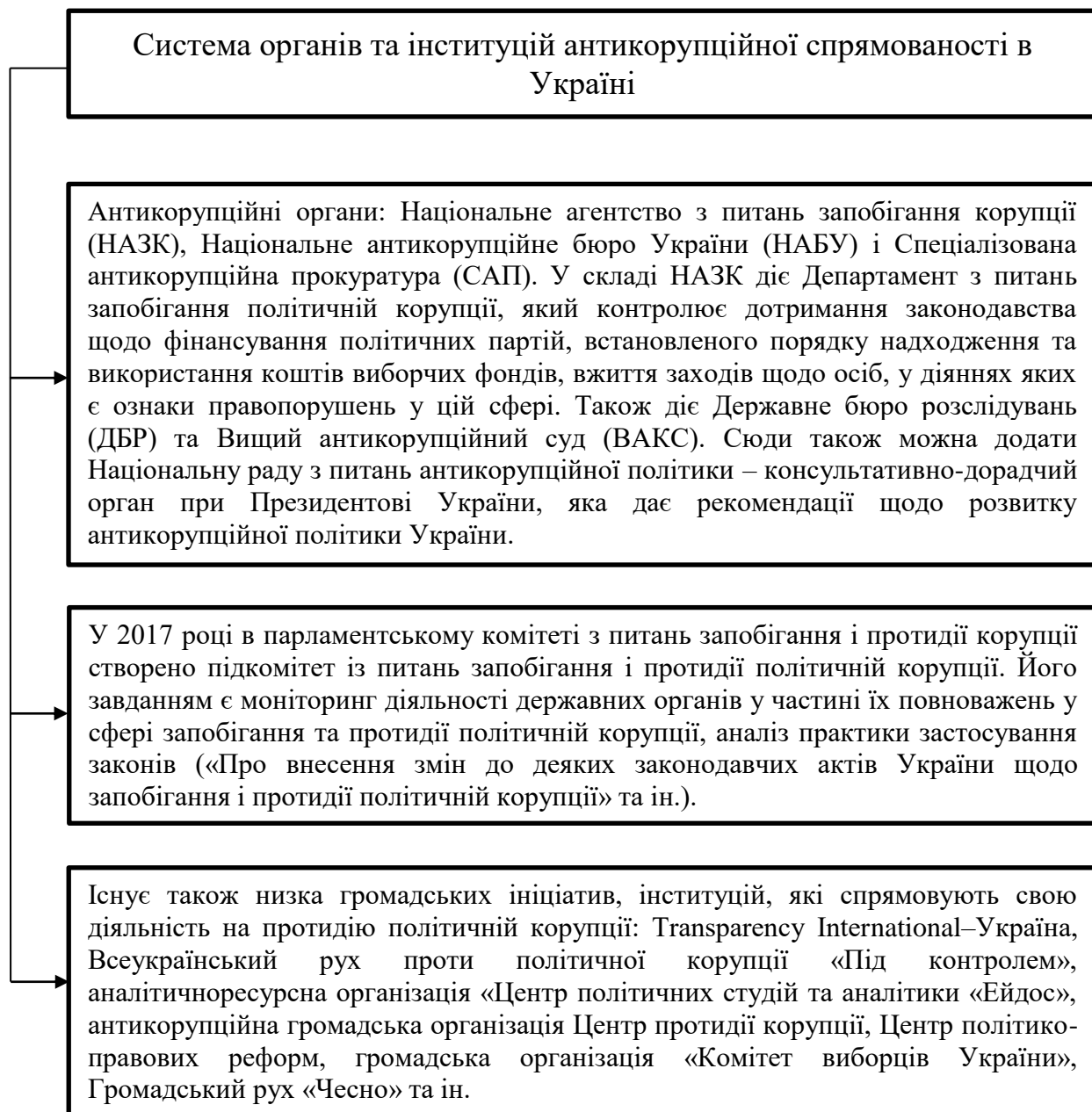

Рис. 3.2. Система органів та інституцій антикорупційної спрямованості в Україні

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [31]

НАБУ було створено у 2014 році та розпочало свою діяльність у 2015 році. За останні роки Бюро продемонструвало справжній професіоналізм та здатність діяти незалежно від зовнішнього впливу. Спільно зі

Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та Вищим антикорупційним судом бюро почало притягувати до відповідальності корумпованих представників раніше недоторканного українського істеблішменту. Розслідування НАБУ також відіграли важливу роль у боротьбі з корупцією на міжнародному рівні. Бюро допомогло притягнути українських чиновників до відповідальності в інших країнах через випадки хабарництва.

Також, з того часу, як наприкінці 2019 року Вищий антикорупційний суд розпочав свою роботу на повну силу, за десятками справ було винесено обвинувальні вироки. До засуджених увійшли топ-менеджери державних підприємств, судді, прокурори та виборні посадові особи, визнані винними в отриманні хабарів. Шлях, що намічений у серйозній боротьбі з політичною корупцією має продовжуватись.

Також мають використовуватися й опосередковані методи боротьби з корупцією – у тому числі дії, що забезпечують доступ до розподілу ресурсів суспільства. Це означає, зокрема, створення політичних партій, які справді представляють інтереси різних груп усередині суспільства, а не представляють інтереси олігархів.

У боротьбі з політичною корупцією та олігархізмом важливо звернути увагу на місцеві можливості, які наразі швидко розвиваються за рахунок децентралізації, а саме на ті, що надають громадянам можливість впливати на розподіл ресурсів. Як правило, на сайтах міст та територіальних громад розміщено інформацію як про місцеві ініціативи, так і про участь у бюджеті. Громадяни повинні співпрацювати з тими, хто має схожі пріоритети та інтереси, щоб просувати свої цілі та впливати на місцеву політику прозорими та чесними методами.

У даному руслі, серед конкретних заходів кримінально-правового характеру які ми пропонуємо щодо запобігання та боротьби з корупцією можемо назвати наступні (рис. 3.3).

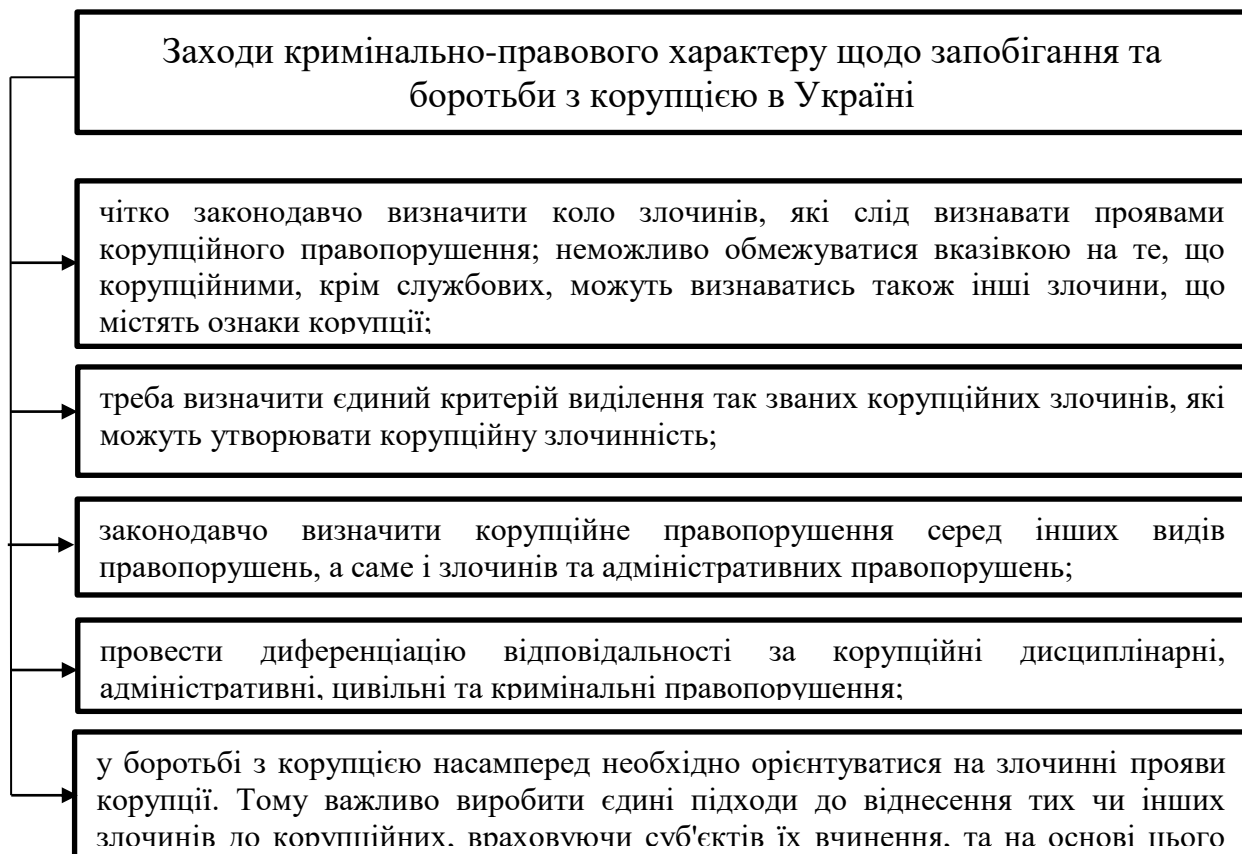

Рис. 3.3. Заходи кримінально-правового характеру щодо запобігання та боротьби з корупцією в Україні

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [14]

Загалом же до того, як реалізувати будь-які заходи та їх впровадження, в Україні необхідно забезпечити наступні передумови реалізації ефективної антикорупційної політики (рис. 3.4).

Слід наостанок зазначити, що громадськість є однією з незалежних і неупереджених суб'єктів антикорупційного контролю, які можуть протистояти корупційним проявам як на практичному рівні так і шляхом залучення спеціальних антикорупційних органів до розробки різноманітних антикорупційних ініціатив та брати участь у прийнятті їх рішень.

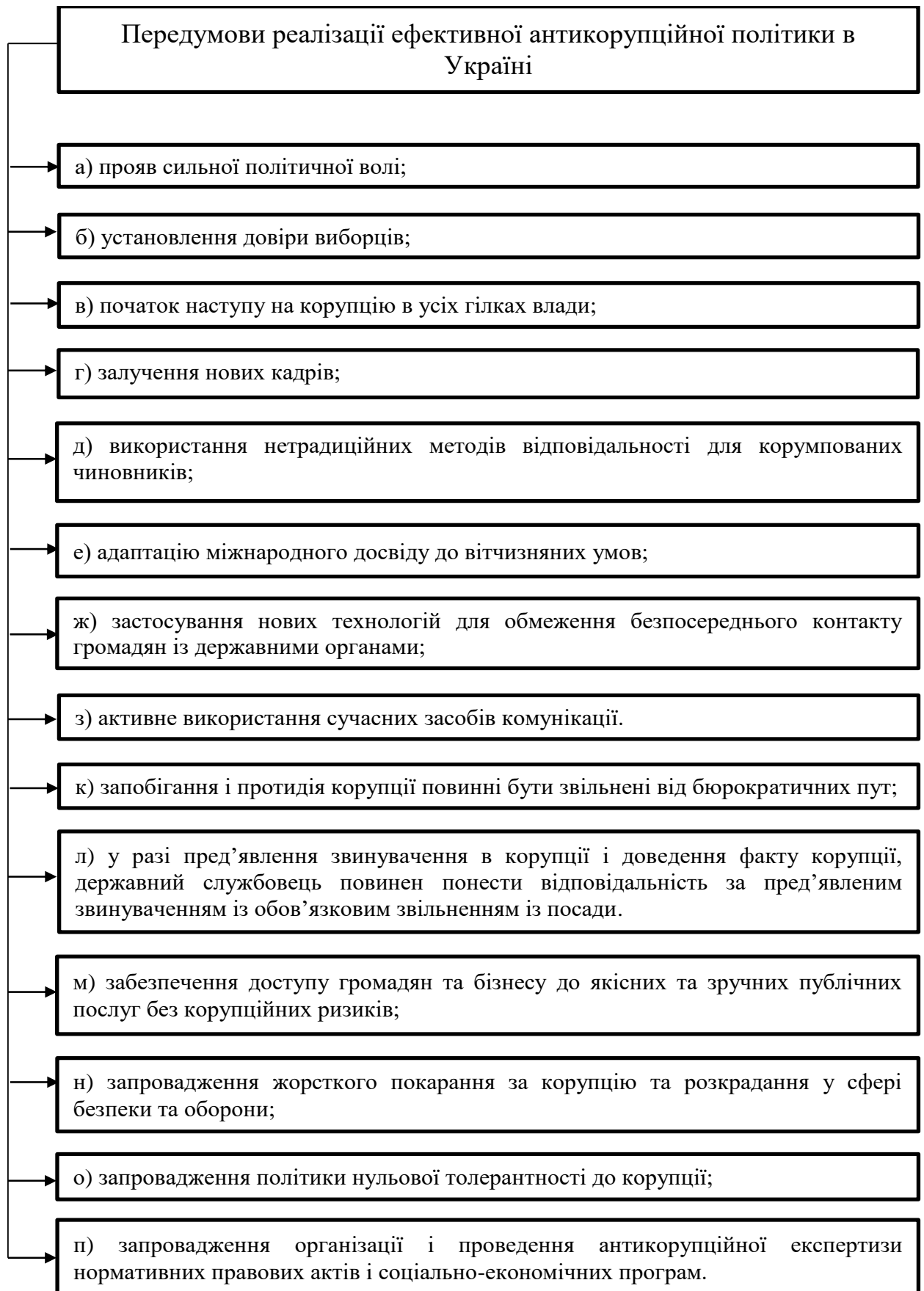

Рис. 3.4. Передумови реалізації ефективної антикорупційної політики в Україні

Примітка. Побудовано автором на основі джерел [31; 32; 37]

Проте розвиток громадського контролю і посилення його ролі залежить від держави, що має забезпечити на законодавчому рівні ефективні умови для розвитку цієї інституції та організацію правового співробітництва між спеціалізованими антикорупційними органами та громадськістю у боротьбі з незаконним збагаченням.

Найбільш позитивним зарубіжним досвідом запобігання корупції органами державної влади є практика Нідерландів, яка може бути запозичена та реалізована Україною на законодавчому рівні. Звичайно, Україна має винайти свій власний шлях розвитку громадського контролю за діяльністю органів державної влади, особливо тих, на кого покладена функція запобігання та протидії корупції. Спосіб інституалізації громадського контролю повинен базуватися на міжнародних демократичних засадах з урахуванням специфіки національного державотворення. Досвід Бельгії, Фінляндії та Швейцарії, де регулюються правові норми здійснення запобіжних заходів у формі обов'язкових слухань, дискусій або інші форми взаємодії з громадянами щодо запобігання можливих порушень у діяльності публічної влади цілком прийнятна у вітчизняній практиці.

У розпал нинішньої боротьби України за національне виживання уряд країни продовжує здійснювати амбітну антикорупційну політику, щоб зміцнити цілісність своїх державних інститутів та зберегти впевнену траєкторію відновлення та реконструкції. Поряд із державними реформами роль громадянського суспільства також зростає. Громадянське суспільство в Україні сьогодні активізується та сприяє підтримці підзвітності уряду на центральному і місцевому рівнях. Організації громадянського суспільства беруть участь у політичних процесах, процесах прийняття рішень, вносять свій досвід та підтримують зусилля щодо реформування [95].

З метою дотримання принципу гласності та прозорості в діяльності уповноважених державних органів, на нашу думку, в вищезазначеному контексті необхідно передбачити обов'язкове розкриття інформації та звітування про результати моніторингу та оцінки виконання

антикорупційних програм щодо перевірок органів державної влади, підготовлений уповноваженим підрозділом, що має включати як спеціалізованих експертів діючих антикорупційних інституцій, так і представників інститутів громадянськості. Впровадження даного моніторингу стає більш реальним з появою електронного уряду. Тепер громадяни України отримали доступ до інформації і тепер можуть навіть контролювати урядові процеси. Вони можуть зробити це, оскільки юридичні процедури та процеси документуються, а інформація опублікована та доступна в Інтернеті. Універсальне використання і доступ до ІКТ громадян в Україні, збільшило прозорість і підвищило ефективність антикорупційних заходів, це непередбачено привело до зниження корупції. Дослідження підтвердили це спостереження, яке показало, що в країні знижується рівень політичної корупції, коли діють системи електронного уряду. Електронний уряд пом'якшує корупцію на інституційному рівні, стримуючи її поширення на послуги, якими користуються люди.

Висновок до розділу 3

Корупція на найвищих рівнях влади перешкоджає конкуренції та економічному зростанню в Україні, шкодить демократичному процесу та є основою широкомасштабної дрібної корупції. У цьогорічному звіті Corruption Perceptions Index Україна віднесена до найменш корумпованими з найбільш корумпованих країн, поряд із Сьєрра-Леоне, Іраном, та Гамбією – вони отримали по 30 балів кожна. Крім того, за даними багатьох незалежних експертів, Україна займає одні з перших місць за показником корумпованості чиновників. Українське суспільство хоч і засуджує корупцію, але водночас визнає її як спосіб існування певної категорії своїх громадян.

Згідно з даними цьогорічного опитування найбільш корумпованими владними структурами український народ вважає Верховну Раду України (38% опитаних). Також 23% опитаних зазначають, що найбільша кількість

корумпованих осіб сконцентрована в Офісі президента України, а 20% - в Міністерстві внутрішніх справ України (МВС).

Причини корупції у публічних органах влади України: низький рівень життя громадян України загалом і державних службовців зокрема; недосконалість системи функціонування державних органів; відсутність ефективної системи підбору та розміщення кадрів; обмеженість боротьби з корупцією у правоохоронних органах; дискредитація діяльності влади.

Про серйозний намір боротьби з політичною корупцією в Україні свідчить оновлена розгалужена система органів, інституцій антикорупційної спрямованості. Так, наприклад, НАБУ було створено у 2014 році та розпочало свою діяльність у 2015 році. За останні роки Бюро продемонструвало справжній професіоналізм та здатність діяти незалежно від зовнішнього впливу. Спільно зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та Вищим антикорупційним судом бюро почало притягувати до відповідальності корумпованих представників раніше недоторканного українського істеблішменту. Розслідування НАБУ також відіграли важливу роль у боротьбі з корупцією на міжнародному рівні. Бюро допомогло притягнути українських чиновників до відповідальності в інших країнах через випадки хабарництва. Також, з того часу, як наприкінці 2019 року Вищий антикорупційний суд розпочав свою роботу на повну силу, за десятками справ було винесено обвинувальні вироки. Поряд з діючими антикорупційними структурами, громадськість є однією з незалежних і неупереджених суб'єктів антикорупційного контролю, які можуть протистояти корупційним проявам на практичному рівні.

Найбільш позитивним зарубіжним досвідом запобігання корупції органами державної влади є практика Нідерландів, яка може бути запозичена та реалізована Україною на законодавчому рівні. Звичайно, Україна має винайти свій власний шлях розвитку громадського контролю за діяльністю органів державної влади, особливо тих, на кого покладена функція запобігання та протидії корупції. Спосіб інституалізації громадського

контролю повинен базуватися на міжнародних демократичних засадах з урахуванням специфіки національного державотворення. Досвід Бельгії, Фінляндії та Швейцарії, де регулюються правові норми здійснення запобіжних заходів у формі обов'язкових слухань, дискусій або інші форми взаємодії з громадянами щодо запобігання можливих порушень у діяльності публічної влади цілком прийнятний у вітчизняній практиці.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі сформовано ряд теоретичних, методичних і практичних положень щодо удосконалення процесу запобігання та протидії політичній корупції в Україні. Основні результати дослідження знайшли відображення у висновках і пропозиціях в контексті визначених у роботі мети і завдань.

1. Встановлено, що корупція у всіх її проявах – явище, яке існувало завжди, але досі повністю не вивчене і науковці так і не дійшли єдиного розуміння щодо визначення даної дефініції. Політична корупція – це поширене явище, яке переважно спостерігається у країнах із низьким рівнем демократичного розвитку. Політична корупція відноситься до корупції вищого рівня, яка передбачає спотворення діяльності представників публічної влади при виконанні державних обов'язків таким чином, щоб це відповідало приватним, партійним чи груповим інтересам. Або для захоплення управління державою, тобто коли корупційні відносини використовуються, наприклад, для ухвалення законів, які закріплюють, розширюють і роблять «законними» корупційні схеми і доходи.

2. Досліджено, що наразі основними нормативно-правовими актами антикорупційного законодавства є Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс законів про працю, а також низка міжнародних актів, законів України, указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету міністрів України. За роки незалежності в Україні було закладено нормативний базис і сформовано інститути, які, за наявності потужної політичної волі здатне привести до реальних результатів у масштабній протидії корупції, в тому числі політичній, як на рівні превенції, так і на рівні покарань за корупційні правопорушення.

3. Вивчено практику держав-членів Європейського Союзу в сфері антикорупційного регулювання. Зокрема, на рівні вивчення загального

законодавства щодо боротьби з корупцією, яке поширюється на всі країни-члени Європейського Союзу, було також проаналізовано національне законодавство країн-членів Європейського Союзу, які входять до числа країн світу з найнижчим рівнем корупції. Нині такими державами-членами ЄС є Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина та Люксембург. На основі вивчення механізмів та антикорупційного законодавства цих країн, а також проведення порівняльного аналізу їх практики, були зроблені висновки та окреслені перспективи застосування подібних інструментів у сфері протидії політичній корупції в Україні.

4. Проаналізовано і доведено, що корупція, зокрема політична, завжди розглядався як загроза фінансовим інтересам Європейського Союзу і як загроза його існування. Політичні наслідки корупції можуть бути руйнівними для Європейського Союзу, оскільки зниження суспільної довіри до інститутів Європейського Союзу може поставити під загрозу процес європейської інтеграції в цілому. Відповідно до цього на рівні Європейського Союзу існує система боротьби з корупцією, яка є обов'язковою для всіх держав-членів Європейського Союзу, а також для країн-кандидатів, які бажають приєднатися до Європейського Союзу. 3 травня 2023 року Комісія прийняла антикорупційний пакет. Сюди входить пропозиція щодо нової Директиви щодо боротьби з корупцією за допомогою кримінального права. Метою проекту є оновлення та гармонізація правил ЄС щодо покарань за корупційні правопорушення, щоб забезпечити високі стандарти щодо всього спектру корупційних злочинів. Він також передбачає запобігання корупції. Профілактика допомагає підтримувати культуру чесності, в якій неприпустима корупція та безкарність. Комплекс заходів включає нові та жорсткі правила, криміналізація корупційних злочинів та гармонізація покарань у всьому ЄС, а також спеціальний режим санкцій Загальної зовнішньої та безпекової політики, спрямований на боротьбу з серйозними корупційними актами в усьому світі. Ці нові заходи приділяють велику увагу

запобіганню та створенню культури чесності, в якій неприпустима корупція, та водночас зміцнюють інструменти правозастосування.

5. На основі проведеного аналізу визначено, що Україна входить до списку найбільш корумпованих держав. За даними соціологічного дослідження головною перешкодою для розвитку держави 49% українців вважають корупцію. На думку міжнародної організації Transparency International, та за даними багатьох незалежних експертів, Україна займає одні з перших місць за показником корумпованості чиновників. Найбільш корумпованими владними структурами український народ вважає Верховну Раду України (38% опитаних). Також 23% опитаних зазначають, що найбільша кількість корумпованих осіб сконцентрована в Офісі президента України, а 20% - в Міністерстві внутрішніх справ України (МВС). Причини політичної корупції та умови, що їй сприяють виявлено наступні: низький рівень життя громадян України загалом та, зокрема, державних службовців; недосконалість системи функціонування державних органів; відсутність ефективної системи підбору та розміщення кадрів, а також системи контролю за діяльністю всіх гілок влади, судових, правоохоронних органів та інших держслужбовців. Низький рівень доходів, страх перед майбутнім, дискредитація діяльності влади, неможливість задовольнити мінімальні потреби – все це призводить до втрати державними службовцями соціально корисних орієнтацій, до падіння моральних засад суспільства та до зростання політичної корупції та корупції загалом. За таких умов необхідно зазначити, що реалізація антикорупційних заходів має забезпечуватись надійними механізмами відповідальності, зокрема й кримінальної, оскільки насторожує той факт, що в Україні за різними даними більше половини опитаних відкрито заявляють про те, що корупція стала професійною ознакою та необхідністю у роботі всіх гілок влади. У зв'язку з цим державні службовці не засуджують своїх дій, а шкодують, що не були обережними під час отримання «винагород за добре виконану роботу».

6. Визначено, що у напрямі підвищення ефективності протистояння політичній корупції вагому роль відіграло Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). За останні роки Бюро продемонструвало справжній професіоналізм та здатність діяти незалежно від зовнішнього впливу. Спільно зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та Вищим антикорупційним судом бюро почало притягувати до відповідальності корумпованих представників раніше недоторканного українського істеблішменту. Розслідування НАБУ також відіграли важливу роль у боротьбі з корупцією на міжнародному рівні. Бюро допомогло притягнути українських чиновників до відповідальності в інших країнах через випадки хабарництва. Вищий антикорупційний суд також розпочав свою роботу на повну силу, так, за десятками справ було винесено обвинувальні вироки. До засуджених увійшли топ-менеджери державних підприємств, судді, прокурори та виборні посадові особи, визнані винними в отриманні хабарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Армаш Н. Політична корупція – феномен сучасного державного управління. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія «Право. 2017. Вип. 2. С. 12-17).
2. Бантишев О.Ф. Злочини у сфері службової діяльності (питання кваліфікації): навчальний посібник. К.: МАУП, 2002. 128 с.
3. Буряк Г. С. Корупційні відносини в сучасних умовах інституціоналізації світової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02.; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 24 с.
4. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт юрид. наук : 12.00.08.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2015. 36 с.
5. Гладкий В.В. Корупція як найбільш руйнівна зброя. Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку : матеріали II Міжнар. студ. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 квіт. 2018 р.). Київ : Вид-во МНТУ ім. академіка Ю. Бугая, 2018. С. 59–61. URL: https://www.researchgate.net/profile/Viacheslav-Hladky/publication/328231027_Korupcia_ak_najbils_rujnivna_zbroa/links/5bc0097292851c88fd651f25/Korupcia-ak-najbils-rujnivna-zbroa.pdf.
6. Гошовська В. А. Політична корупція як об'єкт наукового дослідження. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. 2017. Вип. 2. С. 223-240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2017_2_15
7. Деріга В.В. Політична корупція: визначення та особливості. Наукові праці. Серія «Політологія», 2009. Том 110. Випуск 97. с. 73.
8. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого

- самоврядування : монографія / автор. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, Ф. Нестерович, Е.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В.Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 524 с.
9. Джуган В. В. Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02; Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» МОН України. Ужгород, 2017. 17 с.
10. Жовнір О. З. Дослідження протидії корупційним проявам через аналіз окремих функцій державного управління. Держава і право: *de lege praeterita, instante, futura*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 27–28 листопада 2009 р.). Одес. нац. юрид. акад. Миколаїв: Іліон, 2009. С. 159–160.
11. За якої влади в Україні найкраще боролися з корупцією? «Українські медійні системи». 2022. URL; <https://glavcom.ua/digest/za-jakoji-vladi-v-ukrajini-najkrashche-borolisja-z-koruptsijeju-890101.html>
12. Захарчук О. З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2012. 218 с.
13. Зубкова Л. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104). С. 34–45.
14. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI). Transparency International. URL: <https://www.transparency.org>
15. Каленіченко Л. І., Слинко Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. Право і безпека. 2022. № 1. С. 39–46.
16. Клименко Д.Б. Політична корупція в державному управлінні: наукові дефініції. Демократичне врядування. Науковий вісник. 2010, Вип. 5. С. 64.

17. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2015. С.42.
18. Ковбасюк Ю. Антикоруційна політика державних органів влади України. Віче. 2010. № 17. С. 19–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_17_10 (дата звернення: 16.09.2022).
19. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Конвенцію ратифіковано 18.10.2006 р. із заявами Законом № 251-V. Набула чинності 01.01.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
20. Коник М.Ю. Заходи вдосконалення правового регулювання протидії корупції оперативними підрозділами. Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 жовтня 2016 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2016. 634 с. С. 321–322.
21. Корж І. Ф. Політична корупція та правова безпека України. Право України. 2010. № 11. С.78-84.
22. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Протидія корупції: стратегія та практика. Проблеми законності. 2021. Вип. 152. С. 87–101.
23. Коруля І. В. Досвід попередження та присічення корупції у зарубіжних країнах. Наше право. 2009. № 1(2). С. 26–30.
24. Корупція у цифрах: як змінюється кількість покараних, оцінка українців і місце у рейтингах. Слово і діло. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/23/infografika/suspilstvo/korupczija-syfrax-yak-zminuyetsya-kilkist-pokaranyx-oczinka-ukrayincziv-misce-rejtnah>
25. Корупція, відповідальність, компроміс: адміністративні та кримінально-правові аспекти : монографія / В.Я. Настюк, В.В. Белєвцева, О.М. Лемешко. Х. : Право, 2010. С. 368.

26. Корчак Н., Корчак Я. Запобігання та протидія політичній корупції: правовий аспект. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Державне управління. 2021. Вип. 1. С. 34–44.
27. Кохан Г. В. Політична корупція: оцінювання причин, форм, наслідків : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01 НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. К., 2010. 16 с.
28. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія. К. : НІСД, 2013. 232 с.
29. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. Актуальні проблеми правознавства. № 3 (27). 2021.
30. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : від 27.01.1999. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
31. Кушнар'єв І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Видавництво «Юридична думка», 2018. 408 с.
32. Лагутін В., Петренко Н. Реалізація державної політики протидії корупції. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 4. С. 5–22.
33. Лесько Н. Типологія корупційних проявів у поліції. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 3. С. 146–152.
34. Лозинський О. М. Психологія політичної корупції: Монографія. Львів: В-во «СПОЛОМ», 2018. 258 с.
35. Лук'янець Д. М. Проблеми використання інституту адміністративної відповідальності в системі заходів запобігання та протидії корупції. Прав. вісн. Укр. акад. банк. справи. 2011. №1 (4). С. 32–35.

36. Майже половина українців вважають корупцію головною перешкодою для розвитку країни – опитування. Інтерфакс-Україна. 2021. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/724611.html>
37. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.
38. Методика стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні. Схвалена Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 12.01.2017 №12. URL: https://old.nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9A%D0%90_%D0%9D%D0%90%D0%97%D0%9A_21.12.2016.pdf
39. Мисишин О. С. Політична корупція як система протиправних дій: варіативність аспектів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Питання політології". 2021. № 38. С. 14–21.
40. Міщенко С. Політична корупція в Україні: стан, чинники та засоби протидії (фахова дискусія). Національна безпека і оборона. 2009, № 7. С. 73-84.
41. Мовчан А.В. Проблеми протидії корупції в Україні. Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів : матеріали постійно діючого науково-практичного семінару 7 квітня 2017 року. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 228 с. С. 139–143.
42. Мошнін А. Корупція у сучасній Україні: стан та напрями протидії. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, 2022, (2(62)), 106-110. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-16](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-16)

43. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. К. : КНТ : Академія прокуратури України. 2008. 368с.
44. Новак А. М. Тенденції розвитку державної антикорупційної політики: державно-управлінський аспект. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2016. №2 (16). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Patr_2016_2_16.pdf.
45. Новак А. Формування та реалізація національної антикорупційної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях. Науковий вісник «Демократичне врядування». 2017. Вип. 18/19. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk18_19/fail/Novak.pdf.
46. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса плюс. 2016. 655 с.
47. Перелік основних нормативно-правових актів антикорупційного законодавства. Головний сервісний центр МВС. URL: <https://hsc.gov.ua/index/publiczna-informatsiya/antikoruptionsiya/akti-perelik-osnovnih-normativno-pravovih-aktiv-antikoruptionsijnogo-zakonodavstva/>
48. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії : аналітична доповідь Центру Разумкова. Національна безпека і оборона. 2009. № 7. URL: <http://pdp.org.ua/materialspdp/1733--1-r>
49. Походєєва В. Є. Запобігання корупції в Україні крізь призму медіа: формування антикорупційного дискурсу як превентивний захід. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 67. С. 96-100.
50. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>
51. Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення статусу Національного антикорупційного бюро України у відповідність з

- вимогами Конституції України: Закон України від 19.10.2021 № 1810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-IX#Text> (дата звернення: 16.09.2022).
52. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» від 8 жовтня 2015 року № 731 - VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19#Text>
53. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 29.06.2021 № 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-IX#Text>
54. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо повноважень вищих спеціалізованих судів з розгляду справ про адміністративні правопорушення: Закон України від 25.01.2022 № 1995-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1995-IX#Text>
55. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
56. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII (втратив чинність на підставі Закону № 2322- IX від 20.06.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#n16>
57. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20>.

58. Про концепцію подолання корупції в Україні: Указ Президента України від 11 вересня 2006 р. Юридический вестник Украины. 2006. № 4. С.38-39.
59. Про політичні партії: Закон України від 5.04.2001р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
60. П'ясецька-Устич С. В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 14. С. 20-25.
61. Радько П. Політична корупція в Україні: традиції і сучасність. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К. 2010. Вип. 20. С. 251-264.
62. Ситник Г., Штельмашенко А. Вплив політичної системи та діяльності політичних партій на розвиток демократії: політико-управлінський аспект. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. К. 2019. Том 12. № 2. С.64-75
63. Сокурєнко В. В. Політична корупція як виклик майбутньому української державності. Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 17-20.
64. Сопілко І. М., Череватюк В. Б. Механізми протидії корупції у транспортній сфері. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2020. № 3. С. 194–202.
65. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення. USAID. 2023. URL: <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2023-spryjniattia-dosvid-stavlennia/>
66. Циганов В. В. Загроза політичної корупції у демократичних політичних режимах. Стратегічні пріоритети. 2012. № 4(25). С. 63–67.

67. Шайхалієва Ю. А. Феномен політичної корупції в Україні. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2013. Вип. 1. С. 415-430.
68. Яцків І. І. Механізм, причини та заходи протидії корупції: загальна характеристика. Держава і закон: теорія, практика, методика : зб. наук. пр. Івано-Франківськ. 2008. № 3. С. 155–163.
69. Bibicu V. New and enhanced framework for combating corruption in the EU on the horizon. International Bar Association. 2023. URL: <https://www.ibanet.org/new-and-enhanced-framework-for-combating-corruption-in-EU>
70. Chamber of Deputies of Luxembourg. Criminal Code of the Grand-Duchy of Luxembourg. 1879. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminalcodes/country/16/Luxembourg/show>
71. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on a Comprehensive European Union Policy against Corruption. European Parliament. 2003. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0317:FIN:EN:PDF>
72. Communication on a Comprehensive European Union Policy against Corruption. European Commission. 1997. URL: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1997:0192:FIN:EN:PDF>
73. Convention Drawn up on the Basis of Article K.3 of the Treaty on European Union on the Fight against Corruption Involving Officials of the European Communities or Officials of Member States of the European Union. Council of the European Union-General Secretariat. 1997. URL: [\(25 June 1997\)](https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A41997A0625%2801%29).

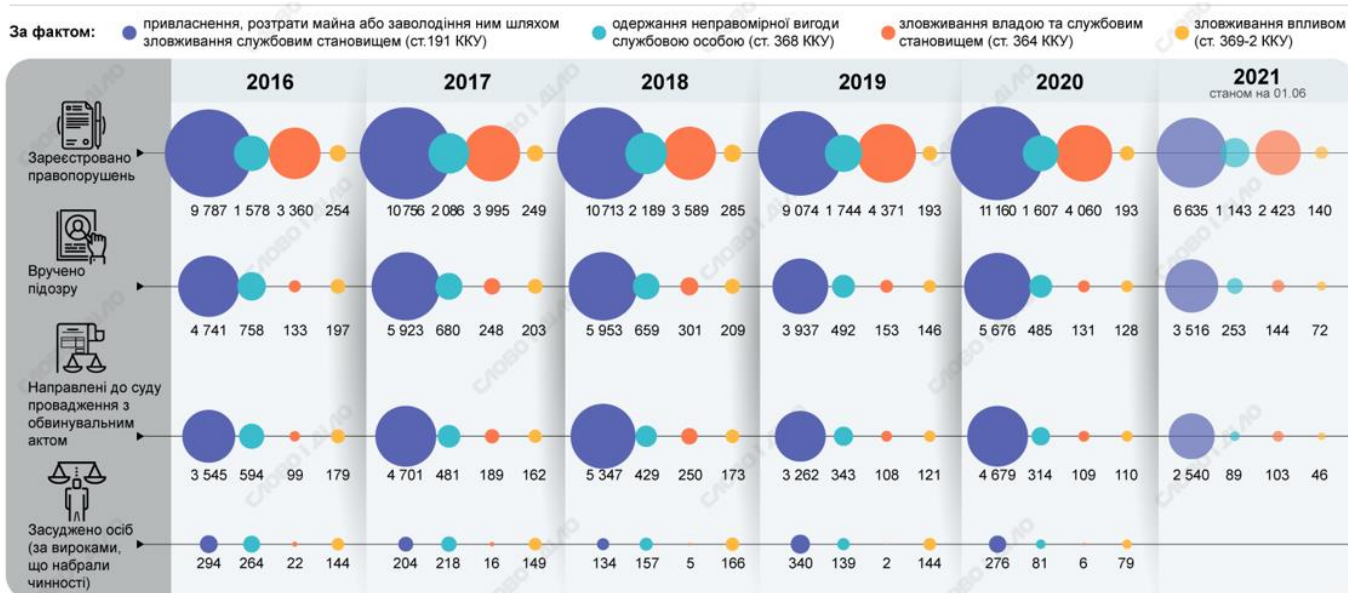
74. Council Decision 2008/852/JHA of 24 October 2008 on a Contact-Point Network against Corruption. Official Journal of the European Union. 2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008D0852>
75. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the Fight against Fraud to the Union's Financial Interests by Means of Criminal Law. European Parliament. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1371>
76. Eduskunta. The Act on the Openness of Government Activities. 1999. URL: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1994/>
77. Eduskunta. The State Civil Servants Act. 1994. URL: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1994/>
78. EU legislation on anti-corruption. European Commission. 2023. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/corruption/eu-legislation-anti-corruption_en
79. European Union Anti-corruption Report. European Commission. 2014. URL: https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/default/files/elibrary/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf
80. Holmes L. Different Paths to Curbing Corruption: Lessons from Denmark, Finland, Hong Kong, New Zealand and Singapore. Asian Journal of Political Science. 2015. №3. P. 104.
81. Humeniuk T. Responsibility of Civil Servants for Corruption. Legal Bulletin. 2020. №5. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/2011/2136>.
82. Maryna O. Dei, Iryna S. Skliar, Anatolii Ie. Shevchenko, Andriy Cherneha and Oleksii V. Preventing and Combating Corruption in the European Union: The Practice of Member States. Tavalzhanskyi Statute Law Review, 2021, Vol. XX, No. XX, 1–16. doi:10.1093/slr/hmab015

83. Modernising the EU Anti-Corruption Framework. European Institute of Management and Finance (EIMF). 2023. URL: <https://eimf.eu/modernising-the-eu-anti-corruption-framework/>
84. National Assembly. Constitution of France. 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/2019-07-01/>
85. National Assembly. On Prevention of Corruption and Transparency of Procedures in Public and Private Organizations. 1993. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000711604/>
86. National Assembly. Resolutions of the Government of the Country on the Publication of Acts of Political Parties and Data on the Costs of Election Campaigns, on the Mandatory Declaration of Income of Ministers and Parliamentarians. 1988. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000321646>
87. National Assembly. The Law on the Financing of Political Parties which Introduced Restrictions on the Provision of Funds, Including for Election Campaigns, to Political Parties from Individuals or Enterprises. 1990. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5801819.pdf>
88. Publications Office of the European Union. The European Public Prosecutor's Office. 2017. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/57867c4b-0690-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>
89. Salminen A. Control of Corruption: The Case of Finland, in Jon S. T. Quah, Different Paths to Curbing Corruption: Lessons from Denmark, Finland, Hong Kong, New Zealand and Singapore. Research in Public Policy Analysis and Management. 2013. №23. P. 230.
90. Saranov S. Improvement of legal regulatory mechanism for public control over activities of specialised anti-corruption bodies of Ukraine: international practice. Entrepreneurship, Economy and Law, 2022, 5, 75–80, doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.5.12>

91. States General. Criminal Code of the Kingdom of Netherlands. 2012. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf
92. The World Bank, Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank. The World Bank. 1997. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corrptn.pdf>.
93. Tinkov A. L. Features of Combating Political Corruption in EU Countries/ National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. 2014. №1. P. 8
94. Vasylieva O. Foreign Experience of Anti-corruption Activities in Public Authorities. Investments: practice and experience. 2019. №13. P.64.
95. Yanchik O. Anti-corruption progress in Ukraine and Moldova is vital for EU integration. UkraineAlert. 2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/anti-corruption-progress-in-ukraine-and-moldova-is-vital-for-eu-integration/>

Аналіз кількості та структури корупційних злочинів на різних рівнях публічної влади

На інфографіці представлена кількість корупційних злочинів, що виявляють антикорупційні органи в Україні

- За 2016 рік було зареєстровано 9 тисяч 787 випадків присвоєння або розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем. У 2017 році таких правопорушень було 10 тисяч 756, у 2018-му – 10 тисяч 713, в 2019-му – 9 тисяч 74, в 2020-му – 11 тисяч 160, за пів року 2021-го – 6 тисяч 635.
- Найбільше підозр за цією статтею було вручено в 2018 році – 5 тисяч 953. У тому ж році було направлено до суду 5 тисяч 347 проваджень з обвинувальним актом. У 2019 було найбільше засуджено осіб – 340.
- У 2016 році було зафіксовано 1 тисячу 578 випадків отримання неправомірної вигоди, в 2017-му – 2 тисячі 86, в 2018-му – 2 тисячі 189, в 2019-му – 1 тисяча 744, в 2020-му – 1 тисяча 607, за півроку 2021-го – 1 тисяча 143.

- Найбільше підозр вручили в 2016 році – 758, в суд направили 594 провадження. З кожним роком кількість підозр і скерованих до суду справ зменшується, як і кількість вироків, які набули чинності.
- За 2016 рік антикорупційні органи зареєстрували 3 тисячі 360 випадків зловживання владою або службовим становищем, в 2017-му – 3 тисячі 995, в 2018-му – 3 тисячі 589, в 2019-му – 4 тисячі 371, в 2020-му – 4 тисячі 60, за пів року 2021-го – 2 тисячі 423.
- Найбільше підозр і направлених до суду проваджень було в 2018 році – 301 і 250 відповідно. При цьому засуджено осіб за цією статтею набагато менше: в 2016 році законну силу набрали 22 вироків, в 2017-му – 16, в 2018-му – 5, в 2019-му – 2, в 2020-му – 6.
- Найменше реєструється правопорушень за статтею зловживання впливом: в 2016 році – 254, в 2017-му – 249, в 2018-му – 285, в 2019-му і 2020-му – по 193, за пів року 2021-го – 140.

На інфографіці представлена статистика щодо того, кого з посадовців частіше викривають у корупції.

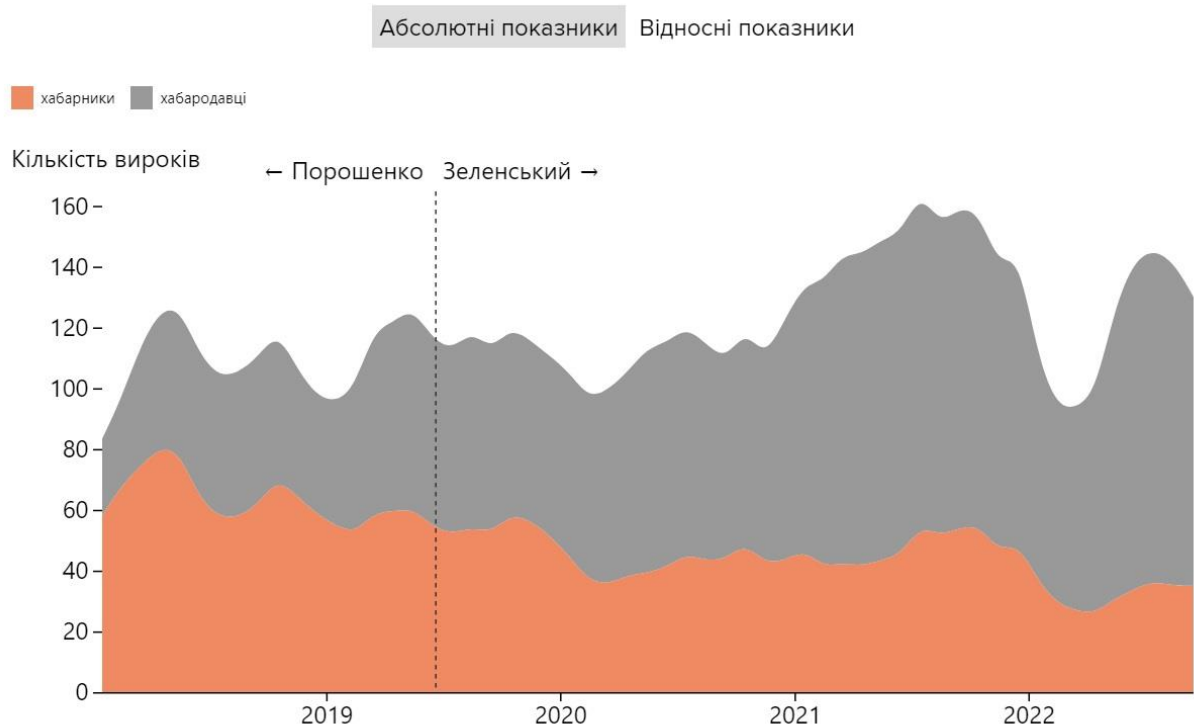

- Депутати сільських, селищних і міських районних рад вчинили 9 корупційних злочинів. Державні службовці скоїли 74 корупційні злочини, майже половина була пов'язана з отриманням хабарів.
- Чиновники місцевого самоврядування вчинили 49 корупційних злочинів: 16 пов'язані з розтратаю або присвоєнням майна, 14 – з отриманням хабарів, 13 – із зловживанням службовим становищем, 6 – із зловживанням впливом.

- За 2021 рік на корупції, точніше на одержанні неправомірної вигоди, упіймали одного суддю.
- Найчастіше до корупційних злочинів були причетні працівники правоохоронних органів – 194 випадки, більшість пов'язані з отриманням хабарів.

Аналіз ефективності боротьби з корупцією в Україні (в тому числі політичною) у розрізі кількості вироків за хабарництво, частки високих чиновників від усіх засуджених корупціонерів та якості роботи нової антикорупційної інфраструктури

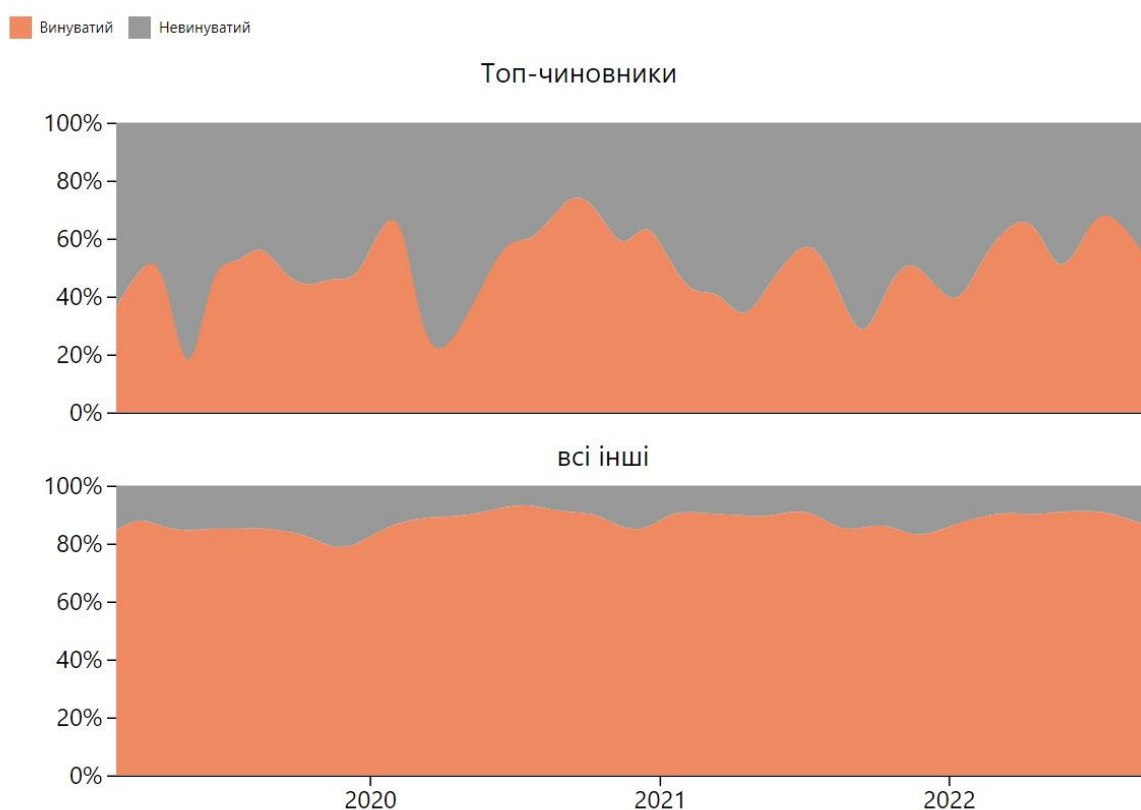
На графіку зображена помісячна кількість вироків у розрізі хабарників і хабародавців у 2018- 2022 році

1. Кількість вироків за останні чотири роки має тенденцію до зростання (з 1200+ вироків у 2018-му до майже 1800 у 2021 році).
2. Але очевидний тренд на зменшення частки хабарницьких статей (основна з півтора десятка – ст. 368 Кримінального кодексу – отримання неправомірної вигоди) і збільшення частки хабародавців (369 стаття ККУ). Водночас у 80 % ідеться про спроби дати незначний хабар патрульному поліцейському за порушення правил дорожнього руху. Люди, які пропонують хабар поліції, стають легкою здобиччю останніх через наявність у тих нагрудних камер.

3. Важко сказати, чому меншає справ по хабарниках. Можливо, це справді результат низки реформ та інституційного розвитку держави, коли класична чиновницька корупція зменшується. Або є інші причини, про які можна лише здогадуватися.
4. У 2022 році поки що трохи більш ніж 1000 вироків. Очевидним є зниження кількості після початку війни, коли суди працювали з перебоями.

На графіку зображено кількість високих чиновників і всіх інших у розрізі рішень суду «винен» або «не винен»

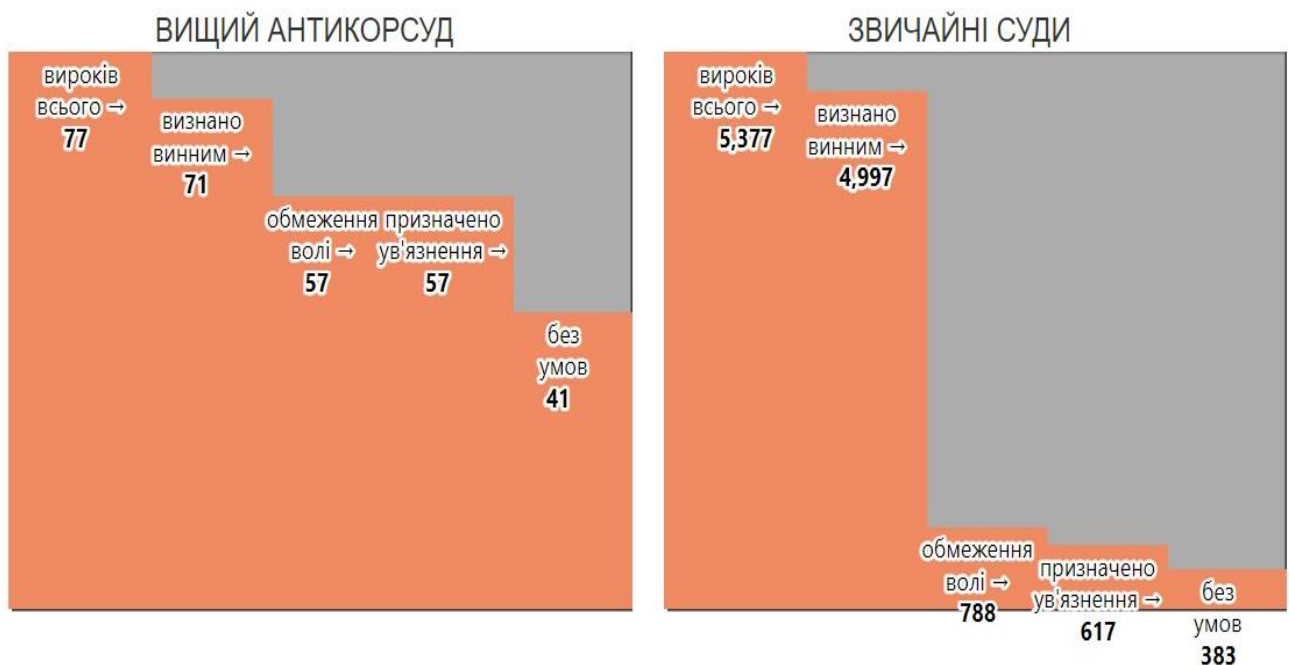

1. Високих чиновників щорічно близько 5 % від усіх засуджених корупціонерів.
2. Найцікавіше, що коли йдеться про високих чиновників, то українська юстиція – маємо на увазі і слідчих, і прокуратуру з судами – значно милосердніша. Таких посадовців виправдовують набагато частіше. Коли ж йдеться про звичайних громадян чи дрібних і середніх клерків, то ті отримують виправдальні вирoki лише в близько 10 % справ (цей показник вважають «стандартним» в усій системі кримінальної юстиції

в Україні). У випадках з високими чиновниками виправдовують у близько половині випадків.

- У 2022 році, наприклад, високі чиновники, які отримали вирок за корупційні злочини, були особами, що на момент вчинення злочину обіймали такі посади: перший заступник Ужгородського міського голови, голова Гостомельської тергромади та голова Кілійської районної державної адміністрації Одеської області, два нардепи ВРУ, судді з Полтави, Харкова та Чернігова.

На графіку зображено якість роботи нової антикорупційної інфраструктури проти старої.

- Влада фактично два роки блокувала призначення нового голову САП, тому справи не передавали до суду, і за цей час було винесено менш ніж 100 вироків.
- Водночас якість цих вироків істотно краща, ніж у судах загальної юрисдикції, як свідчать зібрані нами дані: в першому випадку трохи більш ніж половина від всіх корупціонерів отримала реальне ув'язнення, а в другому – лише близько 7 %.